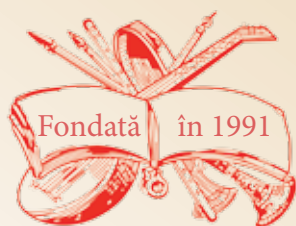
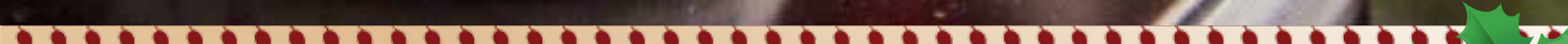


Serie nouă, anul 2, nr. 21, decembrie 2015



DĂBINA

Revistă lunară editată de Centrul Cultural Județean Constanța
„Teodor T. Burdă” al Consiliului Județean Constanța



www.cctb.ro



DATINA, fondată în 1991, serie nouă,
Revistă lunară editată de Centrul cultural județean Constanța
„Teodor T. Burada” al Consiliului Județean Constanța

ISSN 1221-2253

DIRECTOR
Prof. DOINA VOIVOZEANU

REDACTOR ȘEF
conf.univ. dr. AURELIA LĂPUȘAN

REDACTORI
ADINA BOCAI,
IULIA PANĂ,
ANA-LAURA PARFINOV,
DR. LAURA CALOEAN

DIRECTOR ADJUNCT
SILVIA ȚIGMEANU

CONSILIUL ȘTIINȚIFIC:
dr. LAVINIA DUMITRAȘCU, dr. COSTIN SCURTU, dr. SORIN COLESNIUC,
dr. CRISTINA LAZĂR, dr. IOAN ADAM

Contabil șef: **Alina ONEL**
Tehnoredactor: **Gabriel VOICU**
Corectură: **Daniela COJOCEA**

Copyright text și fotografii © Centrul cultural județean Constanța „Teodor T. Burada”
Copyright prezentare grafică © 2014 Editura Datina
Iconografie: arhiva Centrului și colecții particulare

Tiparul FOTO STORY SRL Constanța, bdul Alex. Lăpușneanu nr.163 fotoartagfa@yahoo.com

Centrul cultural județean Constanța „Teodor T. Burada” - Constanța

Bd. Tomis nr. 110

Tel./Fax: 0241 61 92 93

E-mail:office@scoalaarte.ro

Bd. I.C. Brătianu nr. 68

Tel: 0241 61 88 42

E-mail:cultural2@scoalaarte.ro

Din cuprins

3 Editorial

Dobrogea prin ochii și pana lui Teodor Burada

6 Sculptorița Elena Surdu Stănescu - Sub semnul
locuirii în iubire

09 Amintirile copilăriei - Lada de zestre

11 Sărbători religioase - „Hristos se naște,
slăviți-L!”

13 Ansambluri folclorice dobrogene

Zestrea de amintiri a Româncuței de la Cumpăna

14 Obiceiuri dobrogene - Ansamblul Ulmetum
Junior

15 Povestea vorbelor - A lua cu otuzbirul

18 Evocări - Pericle Papahagi – Academicianul
care a trăit în Dobrogea (I)

22 Drum fără pulbere - Cultul Dunării la români

26 Izvoare - Legende și amintiri din satele noastre,
dobrogene

28 Surprizele istoriei - Două importante artefacte
din Patrimoniul Muzeului Callatian

32 Tradiții și obiceiuri de sărbători la Vama Veche

33 Dobrogea sentimentală prin ochiul fotografic

36 De la punct și linie până la azuriul cerului din
mare

Editorial

Dobrogea prin ochii și pana lui Teodor Burada

Aurelia LĂPUȘAN

Teodor Burada are o însemnătate copleșitoare în cultura română de la începuturile secolului al XX-lea. Personalitate complexă: muzicolog, folclorist, jurist, artist, jurnalist, cuprins de o fantastică sete de cunoaștere și spirit de patriotism, cutreieră în condiții greu de imaginat localitățile aparținând românilor, oriunde ar fi fost ele. Globe-trotterul moldovean pleacă în abia revenita la țară provincie pontică să vadă cu ochii lui și să strângă mărturii despre locuitorii acesteia. Se știe că multe sale deplasări la mari distanțe se făceau în timpul vacanțelor școlare, după un veritabil ritual. Înainte de a pleca, citea literatura de specialitate privind geografia ținutului, obiceiurile, portul, întreținea corespondență cu autoritățile pentru a afla unde va putea poposi, numele călăuzelor și însoțitorilor, harta drumurilor. Cu siguranță, pregătirile pentru călătoria în Dobrogea au presupus eforturi mai mari, date fiind noutatea provinciei pe harta României și lipsa informațiilor. Sigur a putut citi însemnările lui Ion Ionescu de la Brad, din 1850, raportul lui Cobălcescu despre ținut, din 1878. Despre Dobrogea anului 1878 erau și însemnările lt.col.Murgescu, însărcinat să viziteze porturile Dobrogei.

„Scopul călătoriei ce am făcut în Dobrogea, mărturisea Burada, în prefața lucrării pe care o editează anul următor, adică în 1880, a fost mai mult a studia credințele, datinile și obiceiurile românilor ce locuiesc acolo și a aduna poeziile lor populare, singura avuție intelectuală ce posed.”

Spirit critic, atent la toate aspectele sociale și economice întâlnite în ținutul redat vieții românești, nu se poate abține să nu consemneze înainte de toate despre „calamitățile și pustiirile făcute de ultimul război; orașe distruse, sate întregi nimicite cu desăvârșire, încât abia se mai cunoaște că prin aceste locuri au locuit oameni; pietrele cimitirelor mai dovedesc încă călătorului că în apropierea lor au fost cândva așezări omenești. Cea mai mare parte din locuitori sunt reduși la mizeria cea mai de pe urmă, totul le lipsește, până și hrana de toate zilele.”

Fără nicio exagerare, fără niciun reproș pentru moștenirea primită. Omul de cultură, artistul, juristul, intelectual complex și fin observator al lumii, mai văzuse ținuturi pustiite sau profund sărăcite, doar călătorise în toate spațiile locuite de români, din Asia Mică în Balcani, din Rusia în Muntele Athos, aproape 20 de destinații greu de parcurs, în condițiile mijloacelor de transport ale vremii.

Tocmai din această perspectivă este meritos modul cum descrie geografia locurilor: „Pământul Dobrogei are o suprafață foarte neregulată, e presărat de dealuri înalte, piscuri, colnice, văi profunde și șesuri întinse, compuse cea mai mare parte din nisip amestecat cu uscături vegetale, care constituie un strat bun și mănos pentru semănături, dar are defectul că ține umezeală. În părțile însă din apropierea Mării Negre și a țărmurilor Dunării se află șesuri foarte întinse de nisip curat, unde orice semănătură ar fi zadarnică, fiind lipsite cu totul de puterea productivă.

Clima Dobrogei este deosebită după localități: în interiorul ei e uscată; în părțile însă de pe malurile Mării Negre, a Dunării și de pe marginile pădurilor, ea e mai răcoroasă și mai umedă – de aceea în interiorul țării, în cele mai multe locuri, recoltele sunt expuse a se usca din cauza arșiței soarelui și a secetei care seacă toate izvoarele.”

Mărturiile lui Burada se constituie într-un documentar amănunțit, de la fața locului: „Multe comune suferă foarte mult din cauza lipsei de apă, atât pentru trebuința casnică a locuitorilor, cât și pentru adăpatul vitelor, care formează bogăția lor de căpetenie, căci ei se ocupă mai mult cu pășunarea decât cu agricultura. Puținele fântâni care se află sunt foarte adânci, unele ajung până la 25 metri și construirea lor costă foarte mult; apa



se scoate cu mare greutate prin o roată învârtită de un cal.”

Tonul descrierii devine mai cald pentru a marca schimbările anotimpurilor și rolul primăverii în pregătirea recoltelor de peste an: „Cele mai frumoase semănături sunt acelea de primăvară, precum și acelea care sunt în apropiere de părțile păduroase și de văile profunde și răcoroase, fiind la adăpostul razelor soarelui, pe când din contră cele de pe dealuri se usucă mai toate sub arșița tropicală ce domnește în acele locuri. Primăvara vine repede, vegetațiunea grăbește și se dezvoltă în scurt timp, iară câmpiile înverzind iute, produc deodată iarba cea frumoasă, din care cea mai mare parte se pierde pe pământ, lipsind brațele care să o cosească, căci populația e prea mică în raport cu întinderea pământului. Locurile imense din Dobrogea pentru pășunat au dezvoltat într-o proporție colosală agricultura pastorală.”

Satele colindate de Burada au fost: Ostrov, Buceag, Perjoaia, Satu Nou, Oltina, Beilic, Kuzgun, Mîrlean, Vlahkioi, Rasova, Cochirleni, Seimenii Mari, Seimenii Mici, Topalu, Somova, Niculițel. Satele de pe malul Dunării, cutrerate de mocani, aflați în transhumanță. Tocmai de aceea reportajul lui Burada are o altă abordare descriind ciclul timpului: „În alte țări și chiar la noi în părțile de dincoace de Dunăre, principala ocupațiune serioasă a cultivatorului este îngrijirea ce o are de a aduna, de cu toamnă, nutrețul trebuitor pentru iernatul vitelor; fiecare gospodar se îngrijește ca să aibă nutreț îndeajuns cel puțin pentru cinci luni de iernatic; în Dobrogea însă, unde iarna nu durează, cele mai de multe ori, decât de la 5 la 6 săptămâni, îngrijirea nu e așa de mare; adeseori vitele, chiar în cursul acestor săptămâni de iarnă, găsesc iarba uscată cu care se nutresc. Aceste împrejurări, din cele mai favorabile, au fost cauza pentru care sute de păstori, români mocani, călătoresc în toți anii din Transilvania în Dobrogea, spre a duce la iernatic numărate turme de oi. Numărul oilor și al mieilor se ridicau înainte de război aproape la un milion, acuma însă, după nenorocirile suferite, acest număr a scăzut foarte mult.”

Narațiunea lui Burada capătă accente personale, el își mărturisește impresiile și sentimentele față de gazdele pe care le-a avut în tot pelerinajul lui prin satele dobrogene. „Păstorii mocani sunt foarte primitivi și îndatoritori. În călătoria mea, mi s-a întâmplat mai de multe ori a mânca pe la stâni și pe oriunde am fost găzduit cu cea mai mare bunăvoință; voind a-i mulțumi pentru îngrijirea și merindele ce mi le dăduse, nicăieri n-au vrut să primească vreo plată, spunându-mi că nu se cade a se lua plată de la un drumeț pentru odihna și mâncarea lui. Acest obicei se păstrează la toți păstorii români ori în ce țară se află ei.

Mulți dintre acei păstori mocani, cu timpul, nu se mai întorc la locul de unde au venit, ci se așează în Dobrogea pentru totdeauna, căsătorindu-se...”

Dovada cunoașterii exacte a zonelor ținutului pontic, dar mai cu seamă a satelor din nord, de la gura deltei, este strigătul de alarmă pe care îl lansează Burada asupra defrișărilor fără noimă cu toate consecințele ce decurg din acest sacrilegiu față de natură: „Cele mai principale păduri din Dobrogea sunt acelea ce se află în partea aceea numită Deli-Orman, adică țară acoperită cu păduri; ele se află între Măcin și Isaccea, Babadag, Cinka-Rova și Slava, în insula Lari aproape de gura Sulinei și pădurea Kara-Osman din insula Sfântul Gheorghe. Toți arborii din aceste păduri sunt tineri, căci acei bătrâni sunt tăiați de mult acuma, fără nici o regulă, devastându-se astfel într-un mod vandalic această producție vegetală de o importanță așa de mare pentru avuția țării și mai ales pentru ameliorarea climei sale, care suferă de secete neauzite după cum am arătat.”

La un an distanță de la revenirea autorității românești în Dobrogea și instalarea reformatului prefect Remus Opreanu, autorul Călătoriei menționa aspecte legate de antropologie, sociologie și economia locului: „Comerțul ce se face în Dobrogea constă mai ales din grâu, arnăuț și ghircă, orz, ovăz, secară, popușoi, fasole, rapiță, sămânță de in etc. Din toate acestea, orzul se face mai frumos, iar recolta grâului este mai totdeauna de calitate proastă; păpușoiul se cultivă puțin și putem zice că comerțul lui e minim căci românii îl mănâncă, alte națiuni precum turcii bulgari, nemți, țigani, armeni,

israeliți și puțini arabi, cu care pentru prima oară Hasan Pașa a încercat a coloniza Dobrogea, nu-l mănâncă deloc. Mai nici într-o comună din Dobrogea nu se află arbori roditori; de aceea, nici că există vreun comerț cu fructele, asemenea nu există nici comerț de vin, fiindcă podgoriile sunt foarte rare, afară de câteva ce se află în împrejurimile Isaccei, Măcinului și Ostrovului și acestea însă sunt rău cultivate și vinul ce se face este de o calitate proastă și se consumă în țară.”

Să nu uităm că în Dobrogea circulau trenuri, aveam deja o cale ferată de la Cernavodă la Constanța, iar englezii își dăduseră seama de la început de importanța portului Constanța și nu făcuseră altceva decât să domine nu numai întregul comerț, ci și navigația maritimă și a Dunării. Ei puneau astfel stăpânire pe economia acestei părți a Europei, la concurență cu Franța, cu care își confruntaseră potențialul de intervenție și interesele încă din timpul războiului Crimeii.

„Tutunul se cultivă într-o cantitate destul de mare”, scrie autorul cărții. Obicei moștenit de la turci, lasă să se înțeleagă, o cultură profitabilă, dar nesănătoasă pentru viața oamenilor. În schimb, „comerțul cel mai însemnat al Dobrogei este acel ce se face cu lână, mai ales cu cea țigăie și cu pescuitul din imensele și multele lacuri și bălți de care este presărată această țară, nu mai puțin și cu icrele de morun ce se pescuiește în Dunăre. Însemnat este și comerțul ce se face cu pieile de miel, de berbec, de ied, de vulpe, care sunt foarte frumoase și ieftine; asemeni și acel cu brânzeturile de oaie.

Comerțul cu piatră de construcție și de pavaj e destul de întins; cele mai principale pietrării sunt acelea de la Măcin, Igliza, Isaccea și Cernavodă; asemenea și acel de pietre pentru facerea varului care se află atât în interiorul Dobrogei, cât și de-a lungul Dunării.”

Poate aflat sub influența lui I.C.Brătianu, desemnat a reprezenta țara la Congresul de la Berlin -1878, care declara la una dintre dezbaterile secrete ale Corpurilor legiuitoare: „Nu vom primi Dobrogea pentru că e un cuprins paludos; pentru că se află dincolo de hotarele naționale și pentru că am avea să ducem necurmată viață rea cu populațiuni eterogene ce locuiesc acel cuprins, Teodor Burada radiografiază în tonuri cenușii starea sanitară a Dobrogei care lasă mult de dorit. „Frigurile sunt într-o stare endemică, mai ales în satele acele care sunt pe malurile Dunării și pe țărmurile lacurilor sau bălților. Dunărea, revărsând, umple toate șesurile și apoi retrăgându-se cu iuțeală, apele n-au când să se scurgă și formează astfel de bălți și mlaștini, care prin căldura soarelui dezvoltă miasmele paludiene, cauza frigurilor. Una din cauzele principale care mai contribuie ca frigurile să fie așa de dese este și nutrimentul cel rău al locuitorilor, care nu se compune decât din pește proaspăt sau sărat, ceapă și alte legumuri și pâine foarte proastă”.

Situație despre care scria și oficiosul Prefecturii, prima publicație a urbei, Farul Constanței, care începuse să apară din mai 1880. „Frigurile - începură a se manifesta, dar nu cu intensitatea din alți ani. Localitățile cari sunt expuse mai mult influenței funeste a malariei, sunt Megidia, Merdevli-Punar și în cât-va și Mangalia. La Megidia, în urma întinsei plantațiuni ce s-a făcut, sperăm că salubritatea publică se va ameliora în mod simțitor. Merdveli-Punar este o comună tătară situată pe malul unei bălți, odinioară număra 65 familii, astăzi numără 15 familii, fiind că cele mai multe părăsiră localitatea.

În apropierea Mangaliei este un întins lac care câte o dată se amestecă cu apă de mare și atunci cu deosebire dă naștere frigurilor. Prefectura Constanței a luat măsuri ca pretutindeni, dăr mai ales în localitățile bântuite de friguri, să se facă plantațiuni întinse. Mulțumită acestei măsuri și medicamentelor ce se împart gratis sătenilor, astăzi frigurile nu se mai arată cu furia de odinioară.”

Prezența lui Teodor Burada în Dobrogea, culegerea de datini și obiceiuri de la populația autohtonă, redactarea unui volum de referință etnografică, se constituie într-un documentar tulburător, pe care avem obligația să-l păstrăm. Tocmai de aceea gestul Centrului cultural Teodor Burada de a reedita anastatic acest volum este cu atât mai valoros.



Sculptorița Elena Surdu Stănescu

Sub semnul locuirii în iubire

Aurelia LĂPUȘAN



De două ori răsplătită cu Marele Premiu - Medalia de Aur, la Expoziția Internațională de pictură, sculptură și mozaic de la Cannes, adunând în palmaresul ei nenumărate alte premii și recunoașteri naționale și internaționale, Elena Surdu Stănescu reușește să lucreze cu o fascinantă forță creatoare, să probeze o rezistență umană uluitoare. Și-a pus semnătura pe busturi ale unor personalități importante ale artei, științei și culturii, românești și universale, între care: bustul lui Nicolae Grigorescu (Liceul Teoretic din orașul Titu); bustul lui Beethoven (Școala de Artă V. Karpiș din Giurgiu); al actriței Leopoldina Bălănuță (Teatrul Mic din București); al compozitorului Dumitru Capoianu. A lăsat lucrările sale în colecții publice și private din Franța, Italia, Indonezia, Spania, Egipt, Ungaria, Statele Unite ale Americii și simpla enumerare a locurilor în care a expus cu succes nu ar putea face mai amplu travaliul artistei, neliniștile ei creatoare. În Constanța, Elena Surdu Stănescu este autoarea bustului lui Ovidius din fața Universității, a galeriei de portrete ale rectorilor care au onorat această funcție în decursul anilor, a plachetelor, aleilor cu cărți din marmură și, mai recent, a plachetei cu chipul lui Teodor Burada, patronul Centrului cultural.

- O carieră artistică de invidiat, cu performanțe care înving timpul se construiește din șansă sau doar din muncă asiduă?

- Mi-am construit imperiul de creație singură – poate că am avut și șansă, nu spun că nu, dar au contat munca și tenacitatea mea. Mă uit în urmă și mă întreb

cum de am reușit să fac atâtea! M-a ajutat Dumnezeu și am reușit. Simțeam că pot, că trebuie.

Am avut o perioadă splendidă pentru muncă, pentru afirmare - între 40 și 55 ani - e o vârstă când muncești de îți ies ochii. Măsura mea este finalul. Opera mea este rezultatul emoției artistice, nu sunt lucrări prelucrate de gândire. Emoția este primordială.

- Sculptura îți trădează sentimentele, profunzimea trăirilor, talentul, forța – pe toate oricine le poate percepe printr-o emoție puternică.

- Sunt mulți artiști foarte buni – adevărați meseriași. De multe ori mă uit și mă întreb: lucrările lor sunt foarte frumoase din punct de vedere valoric, din punct de vedere al respectării sau a unirii regulilor de compoziție, de îmbinare a elementelor, al echilibrului spațial. Și constat că totuși ceva le lipsește: sentimentul. De fapt, eu exprim în arta mea viața pe care am trăit-o și lucrul acesta s-a văzut. Pasiunea asta nebună m-a detașat de foarte multe lucruri. Chiar am trăit atâtea lucruri care pentru mine au fost firești, nu le mai țin minte, aproape că s-au decantat în această trăire extraordinară, fără o cronologie a faptelor și a evenimentelor. Și nici a oamenilor. Aproape că i-am uitat. Ei și ele erau fundalul existenței mele. Atâția oameni cunosc! Atâția oameni întâlnesc, oameni pe care i-am văzut de zeci de ori, cu care am petrecut. Acum aproape că nu mai știu cine sunt. Chiar nu mai știu. Această putere extraordinară de comunicare, de fapt, a fost marea mea forță. Am trăit momente de



mare bucurie, de mare fericire care însă au alternat cu momente de mare disperare, de mare durere. Poate că aceste limite negative și pozitive, de vârf al muntelui și fundul genunii, - dau valoarea adevărată a lucrurilor.

- *Care ar putea fi o sumă a lucrărilor ce-ți poartă semnătura?*

- Nu am obiceiul să păstrez lucrări. Eu nu am avut expoziții fără cel puțin 20-25 de lucrări, și asta în fiecare an. Niciodată nu am putut să fac o copie. Nu mă interesează această treabă. Nu fac copii. Nu fac și nici nu am făcut compromisuri.

- *Atunci să ne oprim asupra unor etape de creație din viața ta și să încercăm să definim perioada artistică prin lucrările reprezentative.*

- Da. Perioade de creație... De pildă figura umană mi-a fost laitmotiv încă din clasa a IX-a, de la Cap de copil, apoi am realizat portrete care au fost interpretate sau au devenit clipa-gând. Portretul alegoric – aceasta a fost o perioadă lungă în lucrările mele. Este și acum. Personajele sau dialogul, dublarea de portret sau Hecatele, portretele din marmură. De la portretul uman, real, cu trăirile lui, la care am simțit o dominantă de gândire, de frumusețe, de sensibilitate, de inteligență, de forță - și am o numeroasă suită de portrete -, am trecut la portrete alegorice: Gândul-clipă, Gândul-pasăre, Capul-pasăre, Portretul-pasăre, Evadarea gândului, Zborul, Gândul care circulă în univers. Omul ca imagine reprezintă, defapt, clipa. Aceste lucruri le-am concretizat în cel mai peren material: piatra, bronzul. Pentru că, într-adevăr, piatra și bronzul rămân veșnice.

- *Ai o preferință în ceea ce privește materialul cu care lucrezi? Cât contează el în produsul finit?*

- Foarte mult. Turnarea în ipsos sau piatră artificială, alabastru artificial le practic din liceu. Dar tehnica bronzului nu am făcut-o. Am început să o studiez abia după revoluție. Înainte se turnau la combinat comenzile oficiale, lucrările mari. Defapt, piatra și lemnul sunt baza creației mele. Într-adevăr, în ultimii 20 de ani bronzul m-a fascinat prin noutate și prin răspunderea mai promptă la impulsul de creație. Uneori lucrez în pământ, în prima

etapă, și modelatul te ascultă mai ușor - , altfel este la piatră unde dacă nu știi să-ți definești sentimentele, emoția artistică poate să dispară și să nu mai ajungi la finalul ei. Defapt, la mine, în toată viața mea, asta a contat cel mai mult. Eu sunt un om rațional și lucid, dar în artă, dominantă este emoția. În plus, domeniul de creație are nevoie de o susținere temeinică de studiu, de lucru, de citit, de studiat, de văzut, de documentat. Pentru că poți să fii talentat, dar talentul nesusținut nu dă nimic.

- *Când ai avut cel mai mult sentimentul de apartenență la țară, la cultura română? Cu ce ocazie, în ce momente ale carierei?*

- Absolut permanent! Cât de multe interferențe aș găsi, cât de multe conexiuni între cultura și tradiția noastră cu alte culturi, pentru că ele există, ne regăsim foarte mult în Franța, în Egipt, în India. Până și motive din arta populară există, le găsești. Ceea ce ne diferențiază este zona geografică, filozofia și religia. Este una să ai un Dumnezeu și alta să ai o sută de zeități, o educație structurată pe anumite coordonate dând niște produse și alta o educație pe alte coordonate, cu alte obiective și realitate, cu altă bază. Aici intervin diferențele. Dar, elemente comune de limbă, strict plastice – să zic,

un motiv decorativ îl întâlnești fără să-ți dai seama și în alte culturi. Important este că în această universalitate ne păstrăm identitatea. Expozițiile mele în lume și întâlnirea mea cu arta lumii au fost trăite la cote maxime, fascinante, extraordinare. Ca un tărâm al descoperirilor de vis.

- *Câte expoziții ai avut în străinătate?*

- Peste treizeci. În fiecare loc am lăsat câte ceva. Zona cea mai frecventată de mine, cu cele mai multe lucrări, este Italia și aici Veneția, unde am avut șapte personale (expoziții) și unde mă simt ca acasă. Am făcut o pauză cu Europa, cred de 15 ani, când am colindat partea asiatică a lumii, apoi America și Canada. Dar, partea Asiei, Anatoliei, nordul Africii au fost extraordinare. Nu știu să-ți spun unde mă simt mai bine! În fiecare loc unde am ajuns mi-a plăcut foarte mult. Poate că, structural, iau lucrurile pozitive din ce văd.



- Cum s-a născut ideea Fundației care îți poartă numele?

- Fundația am înființat-o în anul 2004. Primul proiect al Fundației „Elena Surdu-Stănescu” a fost o tabără de creație în orașul Sulina. Am creat această Fundație pentru a-mi concretiza idealurile și intențiile de comunicare între artiști, precum și de expunere a lucrărilor. Atmosfera care se creează în perioada unei tabere este benefică pentru participanți atât din punct de vedere teoretic, prin schimbul de idei, cât și practic, prin posibilitatea de prezentare a publicului și, implicit, vânzare.

Omul trebuie să-și construiască propria viață. Nimeni altcineva nu are grijă să ți-o construiască. Cei din jurul tău poate că te ajută, conștient sau nu. Pentru un copil este foarte importantă viața în familie. Acolo se formează. Familia este de bază. Apoi vin societatea și școala. Ele nu se pot rupe una de alta. Totuși, după patruzeci și șapte de ani de învățământ, înțeleg fenomenul din interior și fiecare ce valoare are și cât de importante sunt și cât de mult pot marca un individ.



Niciodată nu m-a susținut nimeni. M-au ajutat. Nu am avut mulți ani, atelier. Am lucrat la școală, am lucrat oriunde: într-un beci, la o prietenă, într-o curte, pe un plaur, într-o grădină – oriunde. Aveam această capacitate. În timp, mi-am dat seama că am nevoie să-mi creez o lume care să fie constantă. Mi-am creat deci, casa, pentru mine casa este foarte importantă. E mai importantă decât orice. Acolo ești tu, acolo te regăsești, acolo te întâlnești cu ai tăi, de la cel mai mic obiect până la cel mai important om. În schimb, în atelier se creează un univers al tău ca artist, în care rezolvi o altă parte a persoanei tale. În aceeași măsură ți-s dragi și atelierul și casa. Și, acolo, îți ordonezi lucrurile cum vrei tu sau cum simți tu nevoia. În atelier nu se bagă

nimeni, este al tău și toate lucrurile sunt puse în ordine, le găsești la locul lor, unde vrei. Este lumea ta, cu care poți comunica continuu. În timp, simți nevoia acestui lucru. Sunt valori care răzbat peste timp, dar pentru mine, permanența în univers este o muncă la fel ca și sentimentul, adică dragostea. Nu poți face nimic fără dragoste, fără iubire. Degeaba.

Cred că ce lipsește la mulți este negăsirea unui echilibru, a acestei împliniri totale – asta este o șansă. O ai sau nu o ai! Poți să o cauți, dar poți și să n-o găsești niciodată! Sau, să n-o întâlnești niciodată!

De aceea, totdeauna am spus că mă consider un om norocos.



Lada de zestre

Georgeta ADAM

Vin spre mine amintirile din copilărie cu o seducție întărită de farmecul lucrurilor irepetabile. Duminica, mai ales vara, plecam toate patru surorile îmbrăcate frumos, de sărbătoare, către casa mămucăi noastre aflată pe deal, pe malul Prutului. Acolo era tărâmul fermecat care ne fascina și așteptam să vedem comorile ascunse. În primul rând o grădină cu flori rare, astăzi dispărută, în care fiecare plantă avea o poveste a ei – dumițe de toamnă, crizanteme, anison, pufuleți, bujori, toporași, ghiocei, gherghine, hantagele și câte și mai câte. Unele rădăcini sau semințe erau aduse de ea din alte sate, îngrijite, udate cu apă cărată în căldări cu cobilița, apă adusă de la Prut până când spatele i se îndoiește, iar ea era din ce în ce mai mică, trăgând-o pământul spre el... Dacă afla că o femeie avea o lălea bătută, o crizantemă pletoasă, un crin deosebit, făcea drumul pe jos și până la urmă o aducea și în grădina ei. În această fabuloasă grădină de flori existau și interdicții, pentru că mămuca le iubea și îngrijea cu atâta drag, încât rar se îndura să rupă din ele și să le distrugă frumusețea lor sălbatică...

În afară de grădină însă, construită după mintea și sufletul ei de țărancă iubitoare de frumos, aveam rareori bucuria să vedem comorile din lăzile ei de zestre. Niciodată n-am știut ce taine aveau – până astăzi au rămas ascunse... Dar panglici colorate primeam, mărgeluțe, batistuțe pentru noi, nepoatele ei de-o șchioapă, chiar și bucăți din mătasea parașutelor adunate de pe câmpul de luptă din cel de-al Doilea Război Mondial din care mama ne făcea bluzițe... Prostiri țesute în vechile războaie care-și aveau locul în casa ei, fețe de pernă dantelate, monogramate...



Prosoape de pânză fină, țesute în casă și brodate cu arnici. Privesc și acum ghindele de pe un prosop vechi din pânză țesută în patru ițe ale căror culori sunt încă vii... Modelul în puncte este cusut de mâinile de fetiță ale mamei mele...

Cu timpul am uitat mirajul acelor duminici faste când mămuca ne lăsa să privim spre comorile ei doar atât cât să nu distrugem universul despre care nici măcar nu bănuiam ce importanță are... Acum lăzile și câteva mici obiecte sunt în locuința noastră de la țară, aduse cu greu acum vreo 10 ani, din casa mămucăi care sta să se prăbușească. Am adus și lampa cu gaz din fereastră, care zeci de ani a luminat acolo toate nopțile, printre ghivecele de flori – mușcate, cercezuși, crăciune... Mama mi-a dat-o cu o strângere de inimă, spunându-mi că ea, la peste 80 de ani, o privea de câte ori mergea la vechea casă ca și cum mămuca știa că trebuie să lumineze acolo, la fereastră, ca o veghe. Am mai adunat spate de țesut, furce de la războiul de țesut, piepteni de cânepă, un ulcior vechi pentru apă, o botă cu care tăticu mergea la câmp, cobilița mămucăi... Cum să rețin timpul cu aceste obiecte vrăjite din alt veac?

Aventura celor două lăzi de zestre a fost însă cea care mi-a adunat energiile. Am găsit un car cu boi să le transport până la cineva care avea o mașină pentru a ajunge la cea mai apropiată gară de la vreo 30 de km. Nepoata mea cea mică s-a oferit să mă ajute. Au ajuns până la urmă la Gara de Nord de acolo, de la Rogojeni, satul unde m-am născut, apoi în satul ilfovean unde ne-am construit și noi o casă pe pământ, cum se spune... Și le-am privit mereu culorile, le-am intuit tainele... Probabil actele



vechi de peste un secol, pentru casă și pământ ale mămucai acolo, în chichiță erau ascunse. Apoi actele de naștere ale lor și ale copiilor până și-au luat cu toții zborul... Florile pe fundalul verde au înflorit în aceste desene acum mai mult de un secol și jumătate. Vedem că meșterul popular necunoscut a pictat și anul în două medalioane: 18 într-un colț al lăzii, în partea de jos și 54 în celălalt colț... Mihai Eminescu avea doar 4 ani când aceste lăzi au fost lucrate de cine știe ce meșter. Mi-am dat seama, tot intuitiv, că mămuca folosea capacele lăzilor și ca masă pentru a frământa aluatul... Timpuri pline de sărăcie, de greutate, o casă în care trăia o familie cu cinci copii – mama mea fiind cea mai mare și încă patru frați...

Cheile lăzilor de zestre s-au pierdut, dar știu sigur că mămuca le încuia. Una din lăzi stătea în camera unde mămuca avea uneori și războiul de țesut, unde dormea vegheată de icoana Maicii Domnului din Vladimiri, făcătoare de minuni. Lângă ea se afla tot timpul un mănunchi de busuioc cules din grădină și sfințit în biserică. Acum vreo 25 de ani, prășind grădina, cineva din familie a găsit un bănuț de aur... astăzi pierdut fără urmă, cu toate tainele lui... Există în familie o legendă, care spunea că bunica mamei mele



avea o salbă de aur. Un vecin i-a furat-o și dus a fost cu ea peste Prut, în Basarabia, al cărei sud l-am pierdut iarăși în 1878. Se pare că blestemele l-au ajuns, pentru că nu după mult timp, a damblagit – cum se spune în popor... Mă gândesc că în aceste lăzi de zestre o fi stat și salba de aur furată. Sau poate că a fost îngropată în grădină de făptaș și risipită în glie...

Nu voi ști niciodată unde și pe ce au fost cumpărate cele două lăzi de zestre din casa mămucai. Bănuiesc că de la vreun târg de la Murgeni, de pe Valea Horincii sau chiar de la vreun meșter care o fi avut atelier. Sau poate au venit meșterii cu căruțele lor aici, în sat, prin anii 1855-1860... Au fost sigur cumpărate în schimbul câtorva saci de grâu sau porumb, trocul care se făcea în mod curent între țărani. Cariile le-au mâncat lemnul, iar eu am adus de peste mări și țări diverse substanțe să le tratez... Încă nu m-am apucat de această migăloasă operațiune, dar trebuie s-o fac. Chiar dacă prin aceste rânduri, am încercat să le mut din podul casei mele într-un eseu... pentru nemurire.

9 decembrie 2015

Georgeta ADAM este jurnalistă, scriitoare, absolventă a Facultății de Limba și Literatura Română a Universității București (1970). Doctor în filologie, cu distincția „Magna cum laude”, Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu (2008). Realizator de emisiuni la Societatea Română de Radiodifuziune București (1972-2004), membru al CNA (1994-1996).

Este membră a Uniunii Scriitorilor din România (din 2006), membră a Uniunii Ziariștilor Profesioniști din România (1992). A fost distinsă cu Premiul Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova (1996); Ordinul Ziariștilor, clasa I, oferit de UZP (2002), Marele Premiu pentru Literatură oferit de Academia Orient-Occident, 2015.

A îngrijit următoarele ediții critice: vol. G.C. Nicolescu, **Duiliu Zamfirescu**, în colab. cu Ioan Adam, 1980; Duiliu Zamfirescu, **Opere** (vol. V, VI), în colab. cu Ioan Adam, 1982-1987.

A tipărit volumele: **Bat clopotele pentru Basarabia** (în colab. cu Ioan Adam), 1995; **China, început de dragoste**, 1995; **Proba exilului** (în colab. cu Ioan Adam), 2002; **Clepsidra cu mărturii (Proba exilului, II)**, 2003; **Paradisul infernal (Proba exilului, III)**, 2004; **Inițiere în radio**. Curs universitar, 2008. **Imaginarul liric feminin. O secțiune de aur** (2010).

Este inclusă în **Who's Who in Romania** (2002) și în **Scripta manent – Ghid biobibliografic al scriitorilor din Radio, 1928-2004**, editat de Societatea Română de Radiodifuziune (2004).

„Hristos se naște, slăviți-L!”

Laura CALOEAN



De Crăciun se împlinește făgăduința dată strămoșilor Adam și Eva, căroră Tatăl le-a promis venirea unui Mântuitor. „Astăzi taina cea din veac ascunsă și de îngeri neștiută” se descoperă oamenilor. Hristos se naște din Fecioara Maria. Evenimentul care a schimbat istoria s-a petrecut „la plinirea vremii”, așa cum spune Sfântul Apostol Pavel, când Dumnezeu a trimis pe Fiul Său, născut din femeie, „născut sub Lege ca pe cei de sub Lege să-i răscumpere” (Galateni IV, 4), iar noi să dobândim mântuirea obiectivă: „căci Dumnezeu așa de mult a iubit lumea, încât pe Fiul Său Cel Unul Născut L-a dat ca oricine crede în El să nu piară, ci să aibă viață veșnică” (Ioan III,16).

În timpul regelui Irod a fost dată poruncă să se înscrie toată lumea. Pentru recensământ, fiecare locuitor trebuia să meargă în cetatea sa. Cum Iosif era din Betleem, dar împreună cu Maria se mutase în Nazaret, au plecat spre cetatea lui David, Betleem, locul unde trebuia să se nască „Conducătorul care va paște

pe poporul Meu Israel” (Matei II, 6). Pe când erau în cetate, Fecioarei Maria i-a venit vremea să nască. N-au găsit loc de găzduire, așa că „a născut pe Fiul Său, Cel Unul-Născut și L-a înfășat și L-a culcat în iesle” (Luca II, 7). S-a născut nu în casă făcută de mână omenească, ci într-o peșteră din câmp, unde păstorii făceau de strajă împrejurul turmelor. Păstorii au fost primii care au aflat de nașterea Domnului, lor li s-a arătat îngerul și le-a vestit marea bucurie, iar ca semn, le-a spus: „Veți găsi un prunc înfășat, culcat în iesle” (Luca II, 12), apoi a venit mulțime de îngeri care dădea slavă lui Dumnezeu. Păstorii au venit în grabă la peșteră, i-au găsit pe Iosif și Maria, împreună cu Pruncul, și au mărturisit descoperirea pe care o primiseră de la solul ceresc.

Magii, înțelepți din Răsărit, au venit în Ierusalim călăuziți de o stea, pentru a se închina regelui iudeilor. Irod, aflând de nașterea unui conducător, a dat poruncă să fie omorâți toți pruncii mai mici de doi ani. Sfânta Scriptură nu consemnează numărul și numele magilor, dar se presupune că au fost trei (Melchior, Baltazar și Gașpar), după numărul darurilor aduse: aur, smirnă și tămâie. Acestea nu au fost alese la întâmplare, ci au o semnificație: aurul înseamnă că Pruncul va fi Împărat, tămâia preînchipuie lucrarea de Arhiereu care se aduce pe Sine jertfă, iar smirna amintește de moartea și de Învierea Sa.

Pentru a nu fi omorât Pruncul de soldați, la porunca divină Iosif și Maria L-au luat și au plecat în grabă în Egipt, unde au rămas până la moartea lui Irod.

Minunea din ieslea Betleemului a descoperit nu doar iubirea lui Dumnezeu, cea nemărginită, ci și legătura ființială, prin Fiul întrupat, cu întreaga creație. Fiul lui Dumnezeu a venit în lume întru ale Sale, iar prin El se restaurează întreaga făptură.

27 decembrie

Așa cum Biserica primară a fost întemeiată de Iisus Hristos, mucenicia a fost inaugurată de primul martir, Sf. Arhidiacon Ștefan. În vremurile apostolice, cei doisprezece ucenici ai lui Hristos propovăduiau cu timp și fără timp. Obiceiul era ca toți cei ce primiseră botezul să-și pună averile în comun, să mănânce la aceeași masă, a dragostei - agapa -, de la care nu pleca flămând nici bogatul, nici săracul. Averile și organizarea meselor cădeau tot în grija apostolilor. Văzând ei că pe zi ce trece comunitatea creștină sporea și nu mai făceau față obligațiilor, apostolii au hotărât să aleagă câțiva

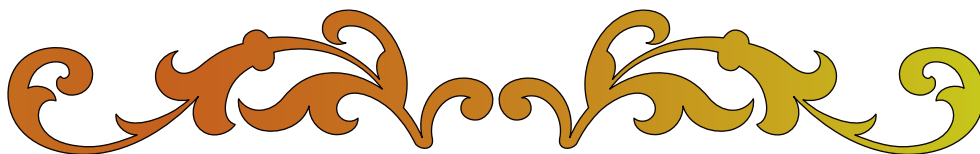
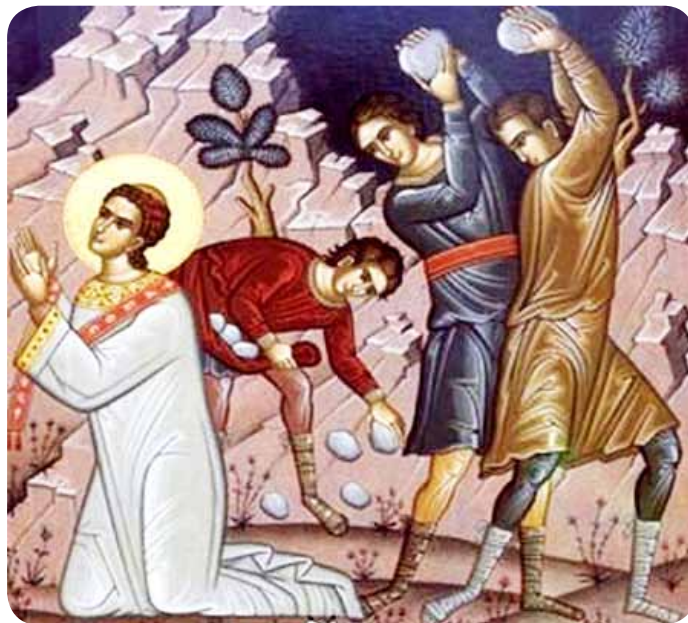




bărbați evlavioși din popor și să-i hirotonească diaconi pentru ca ei să se ocupe de organizarea meselor. Deci, au fost aleși șapte bărbați destoinici, primul dintre ei fiind Sfântul Ștefan.

Sfântul făcea în plină zi minuni și semne mari propovăduind cuvântul Domnului. Era un creștin autentic, căruia niciun om nu ar fi avut ce-i reproșa. Totuși, s-au găsit câțiva care, pe nedrept, l-au acuzat că nu recunoaște legea lui Moise. Sfântul Ștefan a fost târât la tribunalul evreilor. În cuvântul de apărare,

Ștefan a evocat întreaga istorie veche, începând cu Avraam, pe credința și ascultarea căruia Dumnezeu a întemeiat poporul evreu. Pentru ei era limpede că viu nu mai pleacă din fața tribunalului, așa că le-a tras un perdaf zdravăn iudeilor, acuzându-i de omorârea proorocilor, îngustimea înțelegerii religiei și omorârea lui Dumnezeu. Ștefan, ridicându-și ochii spre cer, a zis; „Iată, văd cerurile deschise și pe Fiul Omului stând de-a dreapta lui Dumnezeu”. Mărturisirea aceasta i-a întărit și mai mult pe iudeii care l-au scos afară din cetate și l-au omorât cu pietre - pedeapsă rezervată femeilor infidele -, dar nu înainte ca Sf. Ștefan să-L roage pe Dumnezeu să-i primească duhul și „Doamne nu le socoti păcatul acesta”. Defapt, la execuție asista și Saul din Tars (Sf. Ap. Pavel). După martirul lui Ștefan, Sf. Pavel s-a convertit, printr-o minune, la creștinism. Biserica a pierdut un diacon, dar a câștigat un apostol.



Ansamluri folclorice dobrogene

Zestrea de amintiri a Româncuței de la Cumpăna

Ansamblul folcloric „Româncuța” din Cumpăna, poate unul dintre cele mai de seamă ansamluri ale județului Constanța, a împlinit anul acesta 10 ani de la înființare. Cu această ocazie, pe data de 28 noiembrie, membrii ansamblului, sprijiniți de Primăria și Consiliul local al comunei Cumpăna, au organizat un spectacol festiv care s-a desfășurat la Casa de Cultură Cumpăna, o adevărată sărbătoare dedicată tradițiilor, cântecului și dansului popular românesc.

Timp de patru ore, iubitorii cântecului și dansului popular au putut urmări un spectacol aniversar inedit intitulat sugestiv, „Zestrea de Amintiri a Româncuței”, fiind purtați într-o călătorie culturală pe tot teritoriul țării. Scenariul și regia au fost semnate de Andrei Câmpanu, cel mai vechi membru al ansamblului, iar coregrafia a fost asigurată de instructorul Constantin Olteanu. Spectacolul a fost prezentat într-o manieră de excepție de către actrița Mirela Pană.

S-a dorit o incursiune în istoria ansamblului, transpusă în viața unei bătrâne, numită simplu, Româncuța. Care răscolind prin cufărul ei de zestre, aduce în fața publicului întâmplările și reușitele ei de peste ani. O poveste despre viață, dragostea de dans și folclorul românesc. Regia și scenariul au fost una specială, aducând în fața publicului un nou concept, spectacolul folcloric de teatru, muzică și dans, prezent pentru prima dată pe o scenă constănțeană.

Soliștii ansamblului: Cătălin Cristian Câmpanu și Ștefania Luzinski, împreună cu interpreții Cătălina Alexa, Elena Ionescu Cojocar, însoțită de o parte a grupului Fiii Dobrogei, Georgiana Neagu, Ion Bodnăraș, Liliana Giba, Luana Tudorache, Maria Ozana Stoicoci, Sorina Popițeanu și Titiana Miriță.

Pe scena Casei de Cultură au fost premiați cu diplome, medalii și flori atât actualii, cât și foștii membri ai ansamblului, dar și cei care au contribuit, în

decursul celor 10 ani, la frumoasa zestre a ansamblului Româncuța: Vasilica Meran, fondatorul ansamblului, Elena Obertaș și Veliciasă Valentina, profesori ai Liceului Tehnologic „Nicolae Dumitrescu” Cumpăna, prof. Doina Voivozeanu, directorul Centrului Cultural „Theodor Burada” Constanța, Viorel Vatamaniuc și Ion Cristian, maeștri coregrafi, colaboratori ai ansamblului, Ion Niță, primul coregraf al ansamblului, Ovidiu Roșca, Directorul Festivalului „Dobroge, mândră grădină”, Nicu Spătaru, dirijor al orchestrei Casei de Cultură Cumpăna, prof. Lucica Zamfirescu și prof. Constantin Gâdei, organizatorii primului turneu al ansamblului ș.a.

De asemenea, în aceeași zi au fost lansate site-ul și pagina oficială de facebook a ansamblului Româncuța: ansamblulromancutacumpana.com și facebook.com/ansamblulromancutacumpana.

De la an la an, Ansamblul „Româncuța” a crescut calitativ, îmbunătățindu-și repertoriul și ținuta artistică, ajungând în scurt timp la nivelul unui ansamblu profesionist. Cu un repertoriu ce include suite de dansuri din toate zonele țării, costume și acompaniament muzical autentic de excepție, ansamblul reușește să impresioneze la fiecare apariție pe scenă, fie când este vorba de spectacole, concerte, festivaluri sau concursuri internaționale. În decursul celor 10 ani de activitate, ansamblul a adunat foarte multe premii valoroase, având în palmares trofee și medalii la festivaluri naționale și internaționale, susținând anual zeci de spectacole în toate orașele țării și turnee în țări ale Europei precum Franța, Turcia, Germania, Bulgaria, Polonia și Republica Moldova.

Cu o activitate impresionantă, Ansamblul Româncuța al comunei Cumpăna va continua să ducă mai departe zestrea neamului românesc și să-și reprezinte cu mândrie comuna, orașul și țara oriunde în lume.



Obiceiuri dobrogene

Ansamblul Ulmetum Junior

Cu toții ne întrebăm ce anume am putea face pentru ca activitatea cu copiii să fie mai atractivă și mai interesantă, astfel încât aceștia să devină autorii propriei învățări, iar rezultatele să dureze în timp.

Încurajarea, răbdarea, curajul, dorința sunt soluții care contribuie atât la propria învățare, dar mai ales la cea colectivă. Atunci, eficiența în creșterea motivației, precum și sprijinirea elevilor pentru a înțelege mai profund ceea ce învață pot dobândi conținut valoros. Prezența unei abordări ușor didactice a devenit o introducere în demersul de a-i determina să caute în „colbul istoriei”, grupat în „antologii” de mare valoare, ceea ce înțelegem prin „înțelepciunea poporului” folclor. Călătoria a pornit pe urmele prof. Pompiliu Pârvescu care, încă din 1908, prin lucrarea sa „Hora din Cartal”, îi învăța pe copii pașii unei „hore de duminică” pe traseul Vultur - Pantelimon. Membrii ansamblului Ulmetum Junior poartă pașii în cadrul spectacolelor, concursurilor, festivalurilor, și chiar în cadrul unor emisiuni filmate (Favorit, Antena1, Ltv Năvodari, Nașul tv etc.). Magia călătoriei prin „antologii” i-a îndreptat spre „O călătorie în Dobrogea” a prof. Teodor Burada (1880), ce a fost reeditată anastatic sub patronajul Centrului Cultural Județean „Teodor T. Burada” Constanța. Aici au găsit „rețete de vindecare” a anumitor boli - cunoscute sub numele de descânțece. Exemple: descântec de bășica cea rea, descântec de obrintit, descântec de mușcătură de șarpe.

Pasiunea copiilor a ajuns în sufletele oamenilor obișnuiți, dar mai ales în admirația „juriilor”, răsplătindu-i cu diplome, premii, trofee în această „lungă vară fierbinte”. Copiii au fost protagoniștii unui proiect cu tema folclorică pe esplanada piscinei Belvedere din stațiunea Olimp, când au arătat țării întregi, prin emisiuni filmate, că știu să poarte „lada cu zestre a străbunilor”. Periplul cercetașilor folcloriști i-a dus spre o altă lucrare antologică, din care au cules mișcărilor armonioase ale dansului popular dobrogian, prin intermediul unei geamparale, al unei sârbe, unei cadânești pe care le-au ascultat, le-au bătut cu piciorul în pământ până au obosit, iar prof. Gheorghe Popescu Județ îi privește cu mândrie de acolo unde este.



De căutările prin „colbul antologiilor folclorice” nu a scăpat nici lucrarea prof. Dumitru Galavu – „Antologie de folclor dobrogian”. Strănepoții au căutat și au găsit în paginile lucrării „ziceri” ale oamenilor chiar din Pantelimon. Exemplu: Ciobănașul (variantă a baladei ciobanului care și-a pierdut oile) culeasă de la Vasile Tiță din com. Pantelimon în 1972, sau Strigături (ale oierilor) culese de la Oprea Stelică din sat Nistorești, com. Pantelimon, 1972. Jocul „Ciobănașul” face parte din programul Ansamblului Ulmetum Junior. Cu tolba plină de colbuite obiceiuri și tradiții – micuții dansatori și-au propus să scoată din anonimat și lucrarea „Mitologie românească” a prof. Marcel Olinescu, deși nu-i căutător dobrogian (el fiind sucevean - născut 4/17 septembrie 1896 septembrie la Dorohoi) - au găsit în capitolul „Sărbătorile și datinile” surse ce le-au legat într-un colaj: obiceiurile timpului cald în satul românesc - Paparude, Sânziene, Drăgaica, și, alături de informațiile din capodopera voievodului Dimitrie Cantemir (1712-1723), au cimentat baza tradițiilor românești pe țărâm dobrogian, prin suflul unor copii de ciclul primar. Nu suntem specialiști, nici măcar folcloriști, dar la capătul unor „căutări” ne-am apropiat de zestrea ancestrală a moșilor și strămoșilor noștri, am descoperit soluția accesibilă și atractivă – INSPIRAȚIA - izvorâtă din gânduri și sentimente!

Prof. Georgiana IONESCU,
Director Sc. Gim. Pantelimon,
Învățător- Instructor,
Siminica BOER

A lua cu otuzbirul

Ioan ADAM

Nu puțini sunt românii care auzind expresiile **cu otuzbirul** sau **a lua** (pe cineva) **cu otuzbirul** le „traduc” repede și corect, înțelegând prin aceasta că e vorba de a trata pe un ins cu violență, a-l lua la trei parale sau a-i impune cu forța o soluție, o atitudine ori o decizie neplăcută. O etimologie populară, greșită ca toate etimologiile de acest fel, acționează paradoxal întărind ceea ce am putea numi „decodarea” precisă a mesajului. De ce se întâmplă toate acestea? Practic, în cuvântul **otuzbir** majoritatea vorbitorilor ghicesc un misterios substantiv compus ce implică și termenul **zbir**. Vorba, ale cărei origini se cuvin căutate în franțuzescul *sbire* ori în italianescul *sbirro*, se referea la reprezentanții cruzi și brutali ai autorității de stat, la agenții de poliție¹, la zapcii și perceptori, care puteau fi orice, numai oameni manierați, politicoși și iubitori de forme, adică pătrunși de respectul legii, **nu**. Comediile și „Momentele” lui Caragiale sunt populate și de brute, cu sau fără uniformă, precum Pristanda și Coriolan Drăgănescu, cel din schița **Tempora...**, evocat într-un final memorabil:

Săriți, cetățeni! Regimul a turbat!

Fapta de azi a acestor tâlhari a întrecut tot ce se putea închipui din partea unor așa lăpădați de lege și de Dumnezeu!

Studentii au fost schingiuiți, zdrobiți, măcelăriți!

Bandiții regimului au avut ordin să tragă-n carne vie și au tras!

A fost ceva și oribil și murdar!

Sângele generoasei tinerimi române a roșit marmora albă pe care se ridică statua celui mai mare erou român!

Să nu crează însă bandiții că nu va veni ceasul pedepsei!

¹ Scriind despre „jandarmii Agiei”, Costache Bălăcescu nu-l uita pe „tistul lor cel vestit/ Dracul gol al Poliției [orașului –n.n.]/ Cât îl vezi așa pocit” (v. *Satire și pamflete din preajma lui 1848*, ed. cit., p. 81). Aluzia se referea la căpitanul Costache Chihaiia, un zbir schiop și căinos la suflet care-i amenința pe bucureșteni: „Îmi voi împleni biciul cu piele de român, îmi voi zugrăvi șaua cu sânge de român, ca să poată ținea mai bine minte românul ce pate libertatea când încearcă să vie pe-aici” (*idem*). Cititorii dornici să aștepte mai multe despre acest zbir al Agiei care (împreună cu dorobanții săi) a terorizat timp de 26 de ani populația Capitalei, pot consulta cu folos evocarea *Căpitan Costache, spaima bucureștenilor*, în volumul lui George Potra *Din Bucureștii de altădată*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1981, p. 404-412.



Uciagașii tinerimii sunt notați și nu vor scăpa de răspundere măcar de s-ar ascunde în gaură de șarpe...

*Îndeosebi, promitem nerușinatului inspector polițist, canaliei ordinare, mișelului fără rușine, sălbaticului zbir și călău antropofag, care răspunde la dezgustătorul nume de Coriolan Drăg...*²

Au dispărut, oare, **zbirii** în noaptea timpului, pe la 1900 și ceva, când Caragiale își caligrafia cu cerneală eternă **Momentele**? Am motive de îndoială...

Să revenim însă la istoria românilor citită prin zicerile lor. La 1900 și ceva, într-o lume răvășită de galomanie, tot așa cum astăzi suntem răscoliți de anglomanie, românii nu mai știau pe ce căi s-au insinuat în limba lor expresiile respective. Pentru a se lămuri, ar fi trebuit să știe turcește și să aibă și niște cunoștințe istorice legate de conviețuirea [stră]bunicilor lor cu otomanii. Două flageluri, poate la fel de violente și de pustiitoare, le bulversaseră existența. Vizitând Principatele pe la 1864-1865, un călător francez (citad de Caragiale în articolul **Moldo-Valachia**) constata stupefiat „pasiunea neînfrânată” a localnicilor pentru jocurile de noroc. Curios, circumspect și analitic, el credea, conform opiniei lui Caragiale, „că rușii ar fi introdus la noi obiceiul jocului pe vremea ocupației din 1806-1812; căci boierii bătrâni cu cari a avut a face i-au afirmat că înainte de venirea rușilor nu se pomenea să se joace. Tot boieri mari i-au spus însă că se juca mult încă de pe vremea fanarioților, și că, prin urmare, rușii

² I.L. Caragiale, *Opere*, I. Proză literară, ed. cit., p. 364.

dedeseră de teren bine pregătit.”³

Ultima informație e demnă de crezare. Până la sosirea rușilor, românii jucaseră cu delicii **otuzbir**. În turcește *otuz bir* înseamnă treizeci și unu și, într-adevăr, la jocul respectiv partida era câștigată de cel care totaliza primul treizeci și unu de puncte. Să-l fi împrumutat și turcii din Occident, cunoscut fiind faptul că jocul se practica și în Franța, unde era cunoscut sub numele *trente et un* și generase și o expresie plină de tâlc: *se metre sur son trente et un*, adică a se îmbrăca într-o ținută de sărbătoare? Ar trebui un Fernand Braudel pentru a lămuri și sub acest aspect „jocurile schimbului”. Să ne întoarcem însă, încă o dată, la oile noastre... Dacă acum jocul de cărți se practică în cazinouri (cu 14 asemenea stabilimente Bucureștii dețin locul întâi între capitalele europene), altădată el făcea ravagii în saloanele boierești. Proza pașoptiștilor și a celor care i-au urmat e înțesată de asemenea scene de epocă având valoarea de simptome ale degradării morale a lumii românești în fuga ei năucă spre „sincronizarea” cu Europa.

În 1835, Costache Negruzzi, autorul genialei nuvele **Alexandru Lăpușneanul**, debuta cu melodrama **Triizeci de ani sau Viața unui jucători de cărți**, modestă traducere după scriitorii francezi V. Ducange, J.-F. Beudin și P. P. Goubaux. Șapte ani mai târziu, patima jocurilor de noroc făcea deja ravagii în *high life*. În **Satiră. Duhului meu** (1842), o scenetă antologică pe care Horia Bădescu, un bun comentator al operei lui Grigore Alexandrescu, o găsește „mai aproape de ironia sceptic-condescendentă a momentelor caragialești”, o precursoră a Athenaïsei Grégorashko ori a Esméraldei

³ I.L. Caragiale, *Opere*, III. Publicistică, ed. cit., p. 818. Impresiile acestui franțuz anonim sunt precedate de notele de călătorie ale neamțului W. Derblich, care ofereau o imagine în *aqua forte* a Bucureștilor din vremea căimăcăniei lui Alexandru Ghica (17 iul. 1856-18 oct. 1858). Migrat temporar dintr-un spațiu al rigorii salubre într-un decor stăpânit de „obiceiurile pământului”, Derblich contura un profil urban a cărui exactitate e confirmată și după 150 de ani. Să notăm, cu titlu exemplificativ, doar câteva tușe: „Praf! Cuvânt de o silabă! Tot așa de ușor și de iute de pronunțat ca și cuvântul glod! Cât de semnificative, de puternice și de colosale sunteți voi amândouă în București! [...] Un fapt incontestabil este însă că pavajul bucureștean aparține celor mai scumpe pavaje din Europa, că cele mai multe metode și sisteme de pavaj se încearcă, se încep, dar nu se execută aici, că acestea înghit cea mai mare parte a veniturilor orașenești și cu toate acestea nicăieri nu există un pavaj atât de mizerabil ca în acest oraș al Bucureștilor”. Pe aceste străzi prăfoase, pe timp de secetă, dar norioase, cu bălți „de toată frumusețea” chiar în centru, când ploua, circulau frenetic, într-o aglomerație aiuritoare, strămoașele automobilelor de azi, purtându-i pe parveniții de odinioară... „Numărul tuturor trăsurilor se ridică la 18.000, iar al cailor la aproximativ 70.000.”

Jocurile de noroc băntuiau cu furie o lume obsedată de câștigul ușor: „Se afirmă că în Muntenia jocurile de noroc sunt oprite, fapt cu totul neadevărat. Dimpotrivă, le vedem pretutindeni cu totul public, aproape sub scutul autorităților; am observat că funcționarii aproape din toate categoriile jucau în cele mai multe societăți și în aproape toate cafenelele și ospătăriile.

În cercurile cele mai înalte se aduce jocului același omagiu ca și în cârciumile cele mai ordinare.

Astfel, am văzut la unul din ultimele baluri date de Alteța Sa Principele Caimacam al Munteniei, cum... pontatorii la cărți aparțineau celor mai de seamă personalități și însuși **bancherul** era conducătorul unui institut de cultură al tinerimii.” (apud Al. Mironescu, **Calea în adevărul vieții**. Publicistică. Introducere de Virgil Cândea. Ediție îngrijită de Fănuș Băileșteanu, Editura Elion, București, 2005, p. 105-106).



Piscopesco, scăpa această constatare elocventă:

*Astăzi chiar și copiii știu jocurile toate,
Veacul înaintează; caro; vezi că ți-e rândul;
Dar ce făcuși acolo! Unde îți este gândul?
Când eu am dat pe riga, bați cu alta mai mare?
Astfel de neștiință e lucru de mirare!*

O simptomatice retroproiecție spre vremurile lui Caragea e de găsit în romanul lui Nicolae Filimon **Ciocoii vechi și noi**, apărut în 1863:

– Ce jucăm, boieri? zise cămărașul Stamate Birlic [în limba turcă *birlik* însemna *as* în jargonul cartoforilor – n.n.], manevrând o păreche de cărți. Facem **un otuzbir de englingea** [o partidă de deschidere, de amuzament – n.n.] până se va găti masa?

– Mai bine o panțarolă, arhon cămărașe, răspunse Dimache Pingescu, scoțând o punguliță cu mahmudele din buzunarul de jos al antereului.⁴

Spre începuturile secolului al XIX-lea plasa și Caragiale acțiunea nuvelei **Kir Ianulea**, unde întâlnim și acest tablou de epocă: „Totodată, Acrivița mai căzuse și la darul foitelor: casa plină de jucători, masă lângă masă – **otusbir**, ghiordum, ba și stos – dulceturi, zumaricale, vinuri, cafele și vutci, și ciubuce peste ciubuce, ziua până seara, și noaptea până la ziuă.”⁵ Sub decorul patriarhal mocnea însă tragedia...

*

Putea, oare, uriașa risipă de valori produsă la jocul de cărți numit de turci *otuz bir* să genereze pe teren românesc o expresie traductibilă prin: cu forța, forțat, cu asprime? Oricâtă pasiune ar pune în joc (și românii sunt niște jucători temperamentali!), cartoforul nu-și

⁴ Nicolae Filimon, **Ciocoii vechi și noi sau Ce naște din piscică șoareci mănâncă**, Editura Minerva, 1977, p. 157.

⁵ I.L. Caragiale, *Opere*, I. Proză literară, ed. cit., p. 510.

poate însuși banii altora prin violență. E de notat și că formulele derivate din etimonul turcesc au pătruns până și în limbajul unor oameni din straturile inferioare ale societății care nu aveau averi de irosit la masa de joc. În 1934, într-un articol publicat în revista *Grai și suflet*, VI, p. 332, Alexandru Graur făcea referiri la cuvântul **otuzbir** (în variantă românească rurală **hotozbir**, termen folosit în comuna Reviga), menționând că acesta circula în întreaga Muntenie cu sensul de „om iute la mânie, om nebun”. Tot el semnală și expresia **a porni cu otuzbir** (= a acționa la mânie). Consecvent în cercetările sale, în 1963, Al. Graur revenea asupra termenului într-un scurt eseu, **Otuzbir**, publicat în *Revue de Études Sud-Est Européennes*, I, p. 551-552, aducând elemente noi, clarificatoare. Glosele lui porneau de la un document datat 12 noiembrie 1821, ce-ar fi urmat să fie tipărit în volumul academicianului Andrei Oțetea, **Ecoul rășcoalei lui Tudor în Transilvania**. N-am dat de urma acestei cărți – la Biblioteca Academiei și la Biblioteca Națională nu există –, dar actul respectiv trimitea expres la masacrele, exacțiunile și prădăciunile săvârșite în Moldova, în special la Iași, de ienicerii din Otuzbiri Orta, adică din Regimentul 31, demn urmaș al jefuitorilor otomani ai lui Pazvantoglu, rebelul căruia românii îi spusese Pazvante.

Tâlہării ca acestea n-au fost singulare după uciderea lui Tudor Vladimirescu și prăbușirea mișcării sale sub loviturile Eteriei și ale turcilor. Dar sunt anumite condiții speciale care explică atrocitatea cu care otomanii s-au purtat în Moldova. Când turcii au intrat, la 13 mai 1821, în Principate, 17.000 de soldați ocupă Țara Românească, iar 19.000, majoritatea călăreți, însoțiți de o mică artilerie (10 tunuri), făcură același lucru în Moldova. La București, unde dragomanii consulatelor austriac, rus și prusac le „monitorizau” acțiunile, turcii au săvârșit relativ puține excese: vreo 15 persoane, prinse cu arma în mână, fură judecate sumar și spânzurate. De voie, de nevoie, căpeteniile turcilor au dat ordine aspre pentru a se „înfrâna purtarea nebunească și nesupusă a soldaților.” Comandantul lor, Chehaia-bei, era un turc inventiv și eficient: umbla deghizat prin oraș și pedepsea sever orice abuz. Până și trupele din Anatolia, de o cruzime căreia i se dusese vestea, au fost ținute în frâu de energicul lor agă Hagi-Suleiman, scria Andrei Oțetea în **Tudor Vladimirescu și revoluția din 1821**.

Altfel au stat lucrurile în Moldova. Leagănul Eteriei fusese aici, domnul (Mihai Șuțu) și boierii (greci și români în egală măsură) căzuseră masiv în *hainlâc* (=trădare), iar eteriștii încă rezistau. Moldova, unde nu aveau un concurent energic, cu trupe, ca Tudor, era pentru ei un bastion profitabil. „Din insurgenți în contra turcilor se prefăcuseră în cete de hoți, prădând

drumurile și moșiile.”⁶ Ceea ce Naum Râmniceanu văzuse, în mic, în Valahia: „Grecii cu elevtherie/ Desbrăca de anterie”, aici se întâmpla într-o progresie halucinantă. Prădăciunile, devastările și rechizițiile se țineau lanț, ca și masacrele în rândurile civililor otomani. Pentru a-i nimici, turcii lui Salih Pașa dădură la Stânca, Sculeni și Secul asalturi sângeroase, cu pierderi mari. Ura lor crescuse deci până la temperaturi înalte și așa se explică de ce grecii au fost declarați în afara legii, iar averile lor confiscate. Dar, cum se întâmplă adesea în astfel de situații, pe lângă vinovați au avut de suportat dramatice urmări și nevinovații. Turcii nu-și mai diferențiau etnic victimele: tăiau, decapitau, înfigeau capete în țepe, furau, spărgeau biserici, ucideau călugări, sfărâmau icoane, își „făceau răs de femei și de fete și de băieți.” Numai la Iași, spun documente de epocă, au fost găsite peste 150 de cadavre ale unor femei aruncate în pivnițe și puțuri... Frumoasele case boierești din capitala Moldovei au fost transformate în grajduri, incendiate, ușile, ferestrele, gardurile au devenit lemn de foc. Insecuritatea era totală, pentru cei mari și cei mici deopotrivă. Ienicerii nu cruțau nici măcar personalul diplomatic străin, viceconsulul Prusiei, păstorul Wilhelm Harte, fiind depusat nu numai de bunurile personale, ci și de valorile lăsate în păstrare de resortisanții prusaci și de moldoveni. Despre terifiantele întâmplări de la Iași, despre jafurile ce-au fost săvârșite și de ienicerii din Otuzbiri Orta, scria cu groază Alecu Beldiman în **Tragodia sau mai bine a zice Jalnica Moldovii întâmplare**, apărută însă abia în 1861.

Șirul prevaricațiunilor turcești nu s-a oprit însă aici. După jafurile de război urma războiul de război. Moldova și Țara Românească trebuiau să subvenționeze întreținerea armatei de ocupație, plătind pentru soldele ostașilor 180 000 de piaștri lunar, bașca sumele (nu mici) rezervate comandanților.

Conform calculelor unor diplomați străini aflați la fața locului, numai Moldova a achitat, din iunie 1821 până în iulie 1822, 5 000 000 de piaștri. În Țara Românească, prețul ocupației a fost de 15 000 000 de piaștri. Și pentru a se acoperi deficitul enorm s-au pus, firește, noi biruri...

Iar banii nu erau totul. Furniturile (porumb, grâu, ovăz, orz, vaci, oi, care cu lemne) se ridicau numai ele la 3 000 000 lei. Bani plătiți în majoritatea cazurilor de țărani. Ruina și anarhia desăvârșeau marasmul. Turcii au părăsit Principatele abia în septembrie 1822. Excesele lor, ale ienicerilor îndeosebi, au lăsat amintiri de neșters în memoria populară. **Cu otuzbirul și a lua cu otuzbirul** sunt vestigii lingvistice ale unei teribile tragedii...

⁶ Ion Ghica, *Scrisori către V. Alecsandri*, ed. cit., p. 22.



Pericle Papahagi – Academicianul care a trăit în Dobrogea (I)

Maria PARIZA

Academicianul și profesorul Pericle Papahagi s-a remarcat ca cercetător, prin vastele sale culegeri de folclor,¹ prin ingenioase etimologii² și studii fundamentale,³ inspirate din universul spiritual al romanității balcanice și, în special, din cel al aromânilor. Privite din perspectiva timpului, aceste lucrări se remarcă prin perenitate, aprecierile exegeților epocii⁴ rămânând la fel de valabile, și în prezent, Pericle Papahagi „ocupând o poziție de neschimbat,”⁵ în ceea ce privește importanța și calitatea lor științifică. La mai mult de un secol de la apariție, textele folclorice culese de Pericle Papahagi sunt tot mai vehiculate, ca surse inepuizabile de documentare și, totodată, reeditate în volume și în publicații contemporane,⁶ ca nevoi de hrană emoțională, pentru comunitățile de aromâni, de pretutindeni. Aceasta se întâmplă cu atât mai mult, cu cât limba și tradițiile identitare ale neamului s-au aflat într-o continuă diluare, bântuite de vânturile



nefavorabile ale istoriei. De aceea, privind din acest unghi, putem spune că spiritualitatea aromânească a avut șansa unui vizionar și a unui „om potrivit la timpul potrivit”, spre a-i depozita zestrea spirituală, în manifestările ei vii, încă nealterate de alte influențe moderne, mai ales sub raport lingvistic.

Personalitatea lui Pericle Papahagi a fost însă mult mai complexă. Sub impactul puternic al lucrărilor sale

științifice, au rămas în umbră o serie de activități, pe tărâm cultural, didactic, național și chiar politic, cu efecte destul de importante în epocă. Imaginea sa, pe astfel de coordonate, este reflectată, în special, de documentele dispersate prin arhive, de publicațiile epocii și de corespondența autorului și de o serie de lucrări memorialistice, insuficient exploatate critic, până în prezent. Chiar și biografia sa a rămas destul de lacunară, cu date inadecvate, autorul lăsând puține informații despre viața sa. Mai mult, o serie de confuzii, în acest sens, continuă să circule și în prezent, în lucrări importante, deși au fost clarificate de cercetări ulterioare, ceea ce înseamnă că și acestea nu sunt suficient de cunoscute.

Constatând astfel de inadvertențe, vom prezenta, pentru început, biografia autorului, actualizată cu rezultatele unor cercetări curente, continuând, apoi, cu o abordare specială a secvenței de viață, trăită de Pericle Papahagi în spațiul dobrogean, mai concret în Dobrogea de sud.

Pericle Papahagi s-a născut la 20 octombrie, 1872, într-o familie de aromâni, din localitatea Avdela

¹ A debutat sub auspiciile Academiei Române cu colecția de „Jocuri copilărești”, Culese de la aromânii din Macedonia, în, *Analele Academiei Române*, seria II, tom. XV, 1892-1893, „Memoriile secției literare, 1893, p. 1-75. Textele sunt semnate și cu pseudonimul VURDUNI, adăugat numelui, S-a consacrat cu lucrarea *Din literatura populară a aromânilor, Colecțiune formată și rânduită de Pericle Papahagi, Profesor la Școala Comercială din Salonic*, București, Tip. Corpului Didactic C. Ispasescu, G. Bratanesco 1900, XXIII + 1072 p., apărută ca vol. al II-lea, din seria „Materialuri folcloristice, Culese și publicate prin îngrijirea lui Gr. C. Tocilescu) București, Tip. Corpului Didactic C. Ispasescu, G. Bratanesco 1900, urmată de *Basme aromâne* și glosar, București, Editura Academiei Române, 1905.

² Pericle PAPAHAĞI, *Românii din Meglenia* (Texte și glosar), București, Tip. Soc. Tiparul, 1900; idem, *Megleno-românii*, Studiu etnografico-filologic, în, *Analele Academiei Române*, seria II, tom XXV, „Memoriile Secției literare, Partea I, 1902, pp.1- 134; „Graie aromâne”, *ibid*, seria II, tom. XXVII, 1904-1905, Memoriile secției literare, 1905, pp.95-259.

³ Pericle PAPAHAĞI, *Scrittori aromâni din sec. XVIII-lea : Cavalioti, Ucuta, Daniil*, București, 1909.

⁴ Dintre cele mai avizate, vezi: Gr. TOCILESCU, „Raport asupra culegerii de folclor” (de Pericle Papahagi), în, *Analele Academiei Române*, tom XX, 1897- 1898, Partea administrativă, 1898, p. 157; S. FL. MARIAN, „Raport despre Materialuri folcloristice de Pericle Papahagi” *ibid*, seria II, tom XXIII, 1900-1901, Partea administrativă, 1901, p.387; Theodor CAPIDAN, „Pericle Papahagi”, în *Langue et Litterature*, II, 1943, nr.1-2, p. 294; idem, „Ședința publică de la 22 ianuarie 1943”, *Dezbaterile*. Tom LXIII, 1942-1943.

⁵ Matilda CARAGIU MARIOȚEANU. „Un profesor savant. Pericle Papahagi”, în, *Deșteptarea*. Revista aromânilor, II, nr. 1(10 ian 1991), p. 9; reproduș și în *Caleidoscop aromân*, vol. IV, ediție îngrijită de Hristu Cândroveanu, București, Editura Fundației Culturale Aromâne”Dimândarea Părintească”, 2000, pp. 112-115.

⁶ Vezi: Pericle PAPAHAĞI, *Basme aromâne*, format electronic: ro.scribd.com/doc/74599581/Pericle-Papahagi-Basme- aromâne-și-glosar-1905#scribd; idem, *Ditșeuri ică isturii shcurti*, Constanța, Editura Cartea Aromână, 1998; idem, *Pruverbili –a Armânjlor*, ediție îngrijită de Tiberius Cunia; Postfață și note biografice de Alexander Dammer, dr. Nico Papnicola, dr. Mariana Bara, Constanța, „Cartea Aromână”, 2006, pp. 119-128; O serie de basme și ghicitori au fost restituite în *Rivista di literatură shi studii aromâne*, redactată la New York, de Tiberiu Cunia, publicate și în format electronic;



(azi în Grecia), dată menționată în toate lucrările de referință, publicate până în prezent.⁷ A făcut parte din generația epocii de redeșteptare național-culturală a aromânilor balcanici, instruindu-se în școlile înființate și finanțate de statul român, în Turcia europeană. Astfel, după primele clase, făcute în locurile natale, a urmat clasele secundare și Liceul Român de Băieți din Bitolia (azi în R.Macedonia).⁸ În 1891, deci la vârsta de

⁷Vezi: Iordan DATCU, *Dicționarul etnologilor români*, București, „Saeculum I.O.”, 2006, sv.; Ovidiu BĂRLEA, *Istoria folcloristicii românești*, București, 1974, pp. 379-380; Pericle PAPAHAĞI, *Pruverbii – a Armânjlor*/Ediție îngrijită de Tiberius Cunia; Postfață și note biografice de Alexander Dammer, dr. Nico Papnicola, dr. Mariana Bara, Constanța, „Cartea Aromână”, 2006, pp. 119-128. Într-o cercetare curentă, Virgil COMAN, „Pe urmele lui Pericle Papahagi prin arhivele Constanței”, în *Ex Ponto*, XI, nr. 1, (ian-mar 2013), pp. 183-189, (publicat și în format online), este semnalată o altă dată de naștere, anul 1876, așa cum apare în Registrul pentru decedați, din anul 1943, al municipiului București. O altă dată a nașterii, 27 decembrie 1877, menționată conform unor declarații ale autorului, o regăsim într-o monografie dedicată fiului său: Ioan C. HIRU, George BACIU, *Teja Papahagi, un aromân așezat cu sfințenie în cartea satului domnesc*, București, „Semne”, 2009, pp. 7-16. Raportând aceste date, la vârstele corespunzătoare anilor de studii, la vârsta pensionării, precum și la unele date din corespondența autorului, constatăm că anul corect, este cel vehiculat până în prezent, 1892. Vezi și: Iordan DATCU, „Să ne amintim de Pericle Papahagi”, în *Caleidoscop aromân*, vol. IV, ediție îngrijită de Hristu Căndroveanu, București, Editura Fundației Culturale Aromâne „Dimândarea Părintească”, 2000, p. 110. Este restituit textul unei scrisori, adresată ministrului Ion Petrovici, în 1942, căruia Pericle Papahagi îi solicită o pensie viageră, menționând că se apropie de vârsta de 70 de ani.

⁸În unele lucrări, figurează ca absolvent al studiilor liceale, la București. Cosiderăm că această informație s-a vehiculat greșit, deoarece Pericle Papahagi figurează ca absolvent al liceului menționat, într-un tabel publicat în *Lumina*, revista Liceului din Bitolia, nr 10, festiv, din 1905; vezi și format online, <http://www.scrib.com/doc/61800153/Liceul-Român-din-Bitolia>.

19 ani, devine student al Facultății de litere din București, unde a audiat prelegerile lui Bogdan Petriceicu Hașdeu, dobândind o bună pregătire lingvistică și folcloristică. Și-a început cariera de profesor la Liceul din Bitolia, între anii 1895 - 1897, unde i se încredințează și funcția de director, iar în anii următori va funcționa la școlile din Salonic⁹ și apoi, din Giurgiu.¹⁰

Și-a aprofundat studiile la Universitatea din Leipzig¹¹(1905-1908), unde obține și titlul de doctor în filologie romanică. În anul 1909 se afla la București, pentru finalizarea volumului *Scriitori aromâni din sec. XVIII-lea : Cavalioti, Ucuta, Daniil* (București, 1909)¹², revenind, apoi,

în următorii doi ani, la Liceul din Bitolia, în calitate de director.¹³

Studiile și activitatea didactică nu i-au stânjenit pasiunea de cercetător pe care a desfășurat-o metodic, pe cont propriu, realizând acele lucrări care aveau să atragă atenția, încă de la început, înaltului for academic român.

Urmările celor două războaie balcanice (1912-1913), cu repercursiuni nefaste asupra destinului național – cultural al aromânilor îl vor determina să

⁹Vezi : Th. CAPIDAN, „Școala Comercială din Salonic”, în, *Peninsula balcanică*, II, nr. 2 (oct 1924), p. 75.

¹⁰Vezi, „Pericle Papahagi”, în *Scrisori către Ion Bianu, Documente literare*, Vol.3, București, „Minerva”, 1976, p. 216. Sunt restituite două scrisori din arhiva de manuscrise a Academiei Române, expediate din Giurgiu, (28 februarie 1904; 10 februarie 1905), relative la manuscrisul *Basme aromâne*.

¹¹Idem, ibid, p. 217. Scrisoare expediată din Leipzig, 12/25 decembrie, solicitând câte 5 exemplare, din lucrările *Basme aromâne* și *Graie aromâne*, apărute sub egida Academiei Române

¹²Idem, ibid, p. 221. În scrisoare, datată 1 martie 1909 (București, str. Șincai 5), sunt aduse omagii academicianului Ion Bianu, pentru sprijinirea apariției acestei lucrări.

¹³Ibid, idem, pp. 221-223. Scrisoare, datată 10 noiembrie, 1910, informându-l pe academicianul Ion Bianu, despre descoperirea unui manuscris, *Codex Dimonie*, și din 4 mai, 1911, în care îi amintește lui Ion Bianu: (...) „Știu că acum doi ani ați avut amabilitatea de a mă propune ca membru corespondent al Academiei Române și că în fața candidaturii d-lui I. Bassarabescu eu n-am putut fi ales...”. Notă marginală, semnată de I. Bianu: „Nu este nici un loc vacant la Sect.lit.” Vezi și Adina BERCIU DRĂGHICESCU, Maria PETRE, „Școli și biserici românești din Peninsula Balcanică, Documente, (1864-1948), București, Editura Universității din București, 2004, p.136, 142, 226.

se întoarce în România.¹⁴ În acest context istoric, îl regăsim în postura de militant ferm, pentru cauza confrăților săi din Peninsula Balcanică, amenințați cu deznaționalizarea. A acționat cu cuvântul și scrisul, susținând o serie de conferințe¹⁵ în cadrul organizat de Liga Pentru Unitatea Culturală a Tuturor Românilor și prin intermediul presei. A susținut poziția guvernului conservator Titu Maiorescu, de formare a unei Macedonii autonome, cât mai mare, sau a unui stat autonom Româno-Albanez, în limitele geografice ale Albaniei și Epirului, ca limite etnice și istorice, implicându-se și în acțiunile diplomatice ale statului român pentru asigurarea echilibrului în Peninsulă.¹⁶

Un articol semnat de Pericle Papahagi, pledând pentru această cauză, a fost publicat și în oficiosul *Conservatorul Constanței*, (IV, nr. 33, 1912, pp. 2-3) sub titlul, „Greșeli politice de neertat” (Aromânii și Albanezii) (sic!), reprezentând, defapt, prima sa apariție în publicistica dobrogeană. Conform unor cercetări locale curente, în anul 1912, îl regăsim la Constanța și în calitate de inspector școlar.¹⁷

Pericle Papahagi s-a stabilit în Dobrogea de Sud, în anul 1914, părăsind Universitatea din Iași, unde fusese propus spre a fi abilitat ca docent, în specialitatea Folclorul și etnografia balcanică¹⁸.

A preferat postul de profesor la Liceul de Băieți din Silistra, implicându-se în transformările cu caracter național aplicate învățământului imediat după instalarea administrației românești în Dobrogea Nouă, ca urmare a Tratatului de pace de la București (28 iulie / 10 august 1913).

Pionierii acestei grele misiuni au fost învățătorii tineri din Regat, așezați benevol în noul teritoriu, dar și cadre didactice, provenind din rândul aromânilor formați în școlile românești, venite fie din Regat, fie din fostele teritorii ale Imperiului otoman. Prezența acestora își găsește explicația în lipsa perspectivelor

de a mai practica învățământul în statele balcanice,¹⁹ dar și în faptul că mulți cunoșteau limba bulgară, turcă, putând să intermedieze contactul între aceste minorități și populația românească.²⁰

Investițiile lui Pericle Papahagi, în activitatea didactică, îi vor fi recunoscute prin numirea sa în funcția de director al Liceului din Silistra, pe care o va deține timp de 25 de ani.

La 16 mai 1914, Pericle Papahagi îi scria lui Ion Bianu, din Silistra, amintindu-i de intenția mai veche, de a-l recomanda către forul academic, oferindu-i noi argumente: („...”) „Mă cunoașteți destul de bine ca să revin asupra activității mele. Cred totuși că e necesar a trimite, aici alăturat, o copie după raportul făcut lucrărilor mele, cu prilejul recomandării subsemnatului pentru examenul de abilitare ca docent în folclor și etnografie a popoarelor balcanice pe lângă Facultatea de litere a Universității din Iași de către dl. Al Philippide și Ilie Bărbulescu. Examenul s-a ținut în zilele de 2,3 și 4 luna aceasta și reușita a fost deplină.”²¹

A fost ales membru corespondent al Academiei Române, secțiunea literară, peste doi ani, în ședința din 26 mai 1916, cu 20 de voturi pentru și 2 împotriva.

După această perioadă, rupt de locurile natale care-i hrăneau cercetările bazate pe surse populare orale, Pericle Papahagi va publica numai două volume, apărute în anul 1925, *Numele etnice la aromâni* și respectiv *Quelque Influences Byzantines sur le Dialect Aroumain*.

În anii trăiți la Silistra, pe lângă activitatea didactică, Pericle Papahagi va continua să scrie o serie de studii lingvistice și istorice, dar își va pune în practică o altă pasiune, aceea de cercetare a siturilor arheologice și de colecționare a monedelor, rezonând la încărcătura istorică a împrejurimilor în care trăia. Mai mult, a mobilizat autoritățile locale să autorizeze săpături arheologice, la cetatea bizantină Drista (Durostorum), punând chiar bazele unui Muzeu de Arheologie la Silistra.²²

¹⁴În urma primului război balcanic, conflictele dintre statele balcanice, care își revendicau teritoriul Macedoniei, vor genera violențe interetnice și politice, extinse și asupra populației aromâne, o componentă importantă a acestui spațiu. Campaniile brutale s-au materializat prin distrugerea a numeroase așezări și a școlilor și bisericilor românești din Epir, Tesalia și Macedonia, precum și cu numeroase victime omenesti. Vezi și: Gheorghe ZBUGHEA, *România și Războaiele Balcanice, 1912-1913, Pagini de istorie sud-est europeană*, București, Albatros, 1999, p. 180; *** *Memoriul Societății de Cultură Macedo-Română adresat cancelariilor și opiniei publice europene privind situația românilor stabiliți în Macedonia, Epir și Tesalia*, București, 1912.

¹⁵ Au fost publicate în volume, în 1912, conferințele: *Poezia înstrăinării la aromâni*, și *Din trecutul cultural al aromânilor*. Textul integral al conferinței „Aromânii din Punct de Vedere Istoric-Cultural” se regăsește în volumul: VARION, V. PÂRVAN, G. VÎLSAN, Pericle PAPAHAĞI, G. BOGDAN DUCĂ, *România și Popoarele Balcanice*, București, 1913, p. 28-41.

¹⁶ Pericle Papahagi, alături de intelectualii George Murnu și Iuliu Valaori, a făcut parte din delegația reprezentanților macedoromâni, care a susținut acest proiect politic, la ambasadere europene din Londra și Berlin, în martie, 1913; vezi și: *Românii de la sud de Dunăre, Documente/coord. Stelian BREZEANU, Gheorghe ZBUGHEA*, București, 1997, p. 234;

¹⁷Virgil COMAN, op.cit., p. 184;

¹⁸*** *Contribuții la istoria dezvoltării Universității din Iași. 1860-1960*. Vol. 1, Universitatea „Al.I. Cuza” Iași, p. 157;

¹⁹ Prin Tratatul de Pace de la București (28 iulie / 10 august 1913), încheiat în urma celui de-al doilea război balcanic, programul național -cultural al României, în Peninsula Balcanică, va eșua, în urma divizării teritoriului Macedoniei, în state diferite (Grecia, Bulgaria, Serbia, Albania), cele mai multe școli românești fiind închise.

²⁰Imediat după anexare, în Dobrogea de sud au avut loc așezări izolate ale aromânilor, majoritatea venind din fosta Macedonia. În presa epocii, figurează o serie de nume, ale unor reprezentanți de frunte ai vieții economice și administrative locale, printre care, farmacistul Tașcu Pucerea, viitorul prefect al Durostorumului, avocații Vasile Covată și Achille Pineta, profesorii și publiciștii Petre G. Papacostea, Nicolae Papahagi, Tulliu Apostolescu, Emanoil Papazissu, Anastasie Hăciu. Vezi și: Maria Pariza, „Prezența macedoromânilor în presa Dobrogei de sud (1914-1940)”, în, *Dobrogea 1878-2008, Orizonturi deschise de mandatul european*, coord. Valentin Ciorbea, Constanța, Ex Ponto, 2008, pp.347-352.

²¹*** *Scrisori către Ion Bianu, Documente literare*, op. cit., p. 225.

²²Vezi despre aceasta, o informare competentă, bazată pe surse de arhivă, în, Virgil Coman, op., cit. Despre piesele colecționate pentru înființarea muzeului, vezi : Pericle Papahagi, *Sceaux de plomb byzantins inedits trouvesa Silistrie*, Văleni -de- munte, 1932.

Alături de investițiile în cercetare, Pericle Papahagi a fost intelectualul care s-a implicat și în viața culturală, socială și politică, în noul cadru socio-cultural al Cadrilaterului.

Raportându-ne la activitatea sa politică, în anul 1918 îl găsim în calitate de senator liberal al județului Durostor, în Parlamentul României. Activitatea sa politică s-a conjugat, de multe ori, și cu interesele confrăților săi aromâni cu aspirații naționale românești, numărul acestora fiind în continuă creștere în Cadrilater, după Primul Război Mondial. Pericle Papahagi s-a implicat concret în acțiuni de atragere a confrăților săi, în această zonă, cu mult înainte de cunoscuta hotărâre oficială, din 1925, de colonizare masivă cu elementul aromân. O primă încercare de acest fel este confirmată de o scrisoare, mai puțin cunoscută, pe care o adresa prefectului județului Durostor, generalul Matei Katriș, datată la 15 februarie, 1919.²³

PERICLE PAPAHAĞI, ÎN PRESA LOCALĂ A EPOCII

Demersul nostru este circumscris unei cercetări mai ample, privind prezența aromânilor în presa dobrogeană (inclusiv cea a Dobrogei de Sud), apărută între anii 1879-1945.

Dacă ne delimităm numai la poziția sa de autor, prezența lui Pericle Papahagi, în acest segment de publicații, se face remarcată, în special, în revistele culturale și științifice, în care va continua să-și publice studiile istorice, filologice, folcloristice sau o serie de însemnări pentru etimologii și toponimii.

Primele apariții le regăsim în cunoscuta revistă științifică constănțeană, *Analele Dobrogei*, la care a colaborat consecvent între anii 1920-1923.

În viața spirituală românească a Dobrogei Noi, care se contura cu mari eforturi, Pericle Papahagi a fost primul intelectual care a creat un climat de animație culturală prin înființarea unei reviste, respectiv revista *Dunărea*, subintitulată „științifică și literară,” cu apariție săptămânală (Silistra, Tipografia „Durostor”), organ neoficial al Cercului Cultural *Dunărea*.

Sub raport cronologic, era prima revistă a Dobrogei de Sud și a treia revistă științifică, apărută în Dobrogea, după revistele constănțene *Analele Dobrogei* (organ al Societății Culturale Dobrogea, director C. Brătescu), care împlinea patru ani de la apariție, și *Limanul*, care a apărut tot în 1923. În cei trei

ani de existență (1923-1925) au apărut 13 numere, însumând 321 de pagini. Comitetul redacțional, în frunte cu Pericle Papahagi, era constituit, în majoritate, din intelectuali macedoromâni, precum Emanoil Papazissu, Gh. Z. Zuca, Mihai Pinetta.

Scopul apariției apare în Precuvântare, din care reproducem, pe scurt: „În dorința ce o are Silistra de a fi un Centru cultural, în sufletul fiecăruia să găsească oglindirea trecutului ce ne-a lăsat atâtea relicve și explicarea situației de azi, ne-am grupat câțiva inși, care neprecupețind nimic, neurmărind nici un interes de ordin material, am pus la cale o acțiune culturală al cărei scop principal să fie editarea unei reviste fără caracter politic...”

În paginile revistei se regăsesc nume prestigioase de colaboratori din țară, precum, V. Pârvan, G. Murgoci, I. Ghibănescu, Gh. Jianu, G. Profiru, A. Veru. Revista a publicat articole de critică literară, de istorie generală și istorie a Dobrogei, studii de folclor și etnografie dobrogeană, de arheologie a Dobrogei, probleme social-economice și filozofice, creații originale, traduceri și materiale de folclor dobrogean. Printre gesturile salutare ale presei, găsim cea mai adecvată apreciere, în paginile revistei *Analele Dobrogei* (IV, nr. 2, apr-iun 1923, p. 264): „...revista colegilor din Durostor, Dunărea, înseamnă un nou câștig la mișcarea culturală dobrogeană. Colaboratorii săi, în totalitatea lor macedo-români, înțeleg să lucreze cu drag pentru colțul de țară pe care îl locuiesc, imprimându-i un caracter tot mai românesc. Se deosebesc articolele domnului Pericle Papahagi, membru corespondent al Academiei Române și director al liceului Silistra, pe care cititorii *Analelor* îl cunosc și din paginile acestei reviste.

D-l Papahagi pune probleme noi și polemizează, în chestiuni filologice, cu alți învățați. Chiar dacă adevărul nu va fi în întregime nici de partea cealaltă, totuși, însăși punerea acestor probleme și discutarea lor este un mijloc de înviore a spiritului intelectualilor din această provincie și o încununare a lui pe căi mai sănătoase și mai utile decât cele de până acum.

Această revistă era cu atât mai necesară la acea marginedețară, cu cât minoritatea bulgară din Dobrogea își scoate regulat și ea o revistă în Bazargic, *Fakel*...”

(Continuarea în numărul viitor al revistei *Datina*)

²³Din scrisoarea cu specificația „Confidențial” rezultă că expeditorul, Pericle Papahagi, a avut „înțelegere cu mai mulți fruntași macedoromâni” și convorbiri cu unii membri ai guvernului, adunându-se chiar o sumă de bani pentru sprijinirea comercianților aromâni care doresc să se stabilească în orașul Silistra. Vezi textul documentului, în, Stoica LASCU, „Împroprietărirea românilor balcanici în Cadrilater”, în *Dosarele Istoriei*, nr. 1 (2002), p.29;



Drum fără pulbere

Cultul Dunării la români

Aurelia LĂPUȘAN

Am plecat temerar să descifrăm prin excursul nostru: de unde începe și cum se întreține dragostea românilor pentru ape? Care ne sunt cutumele, care uitările? De unde se adapă proiecția viitorului european al drumurilor noastre pe ape?

Reproducând cuvintele savantului Nicolae Iorga, să dăm sens modestului drum al oricărei călătorii în timp, fir de istorie adevărată: *„Se va porni nu de la Traian, colonizatorul în Dacia, ci de la cele mai vechi popoare din care venim, de la acea rasă iliro-tracică, întâia cultivatoare a pământului, întâia creatoare de ordine politică de la Carpați, până în Arhipelag. Ni se va fixa astfel însemnătatea în viața Antichității... Pământul nostru va fi întrebat din toate părțile și va vorbi învățaților noștri...tainele străvechilor culturi locale...prin cercetarea răbdătoare a paralelelor istorice de imigrare, de deznaționalizare, de strămutare culturală, se va urmări acel mare proces de romanizare a traco-illirilor, care s-a putut desăvârși numai prin neconținutul influx în Pind și Balcani al unui prisos de populație rurală italică...Se va înfățișa această nouă Românie transdanubiană în luptă cu elenismul coastelor și cu sălbăcia năvălitorilor a stepelor.”*

Am căutat diferite explicații la întrebarea: Ce a reprezentat Dunărea în viața oamenilor locului? În conștiința lor? În spiritul lor? Ce a rodit apa aceasta molcomită de drum în fiecare piatră pe care a dus-o la vale, în toate timpurile devenirii ei? Poeții i-au cântat tulburarea feciorelnică, compozitorii i-au adunat în sunete muzicale învolburarea, pictorii au nemurit-o în culoare. Oamenii de știință au fost mai concisi. *„Nu numai toate apele Carpaților românești s-au scurs spre Câmpia română și deci spre Marea Neagră, ci și toate apele tributare bazinului panonic. Astfel a ajuns Dunărea „regele fluviilor Europei”, râul cel mai bogat și cu bazinul cel mai întins al Europei peninsulare... Acest fenomen geologic, al captării de la Porțile de Fier, a schimbat înfățișarea Europei și a avut adânci urmări până și în dezvoltarea omenirii acestui continent.”*¹

Dunărea are pentru Europa caracterul unei mări interioare.² Dunărea este deopotrivă fluviu alpin, carpatic, dinaric și balcanic, dar și fluviu de câmpie, panonic sau pontic. Pe malurile ei au trăit, s-au dezvoltat și au venit în contact toate marile grupări etnice ale Europei, popoare germanice, slave, romanice, fiecare

cu propriile civilizații, grade de cultură, credințe și orânduiri sociale.³

Tocmai de aceea Dunărea reprezintă drumul civilizației și al industriei; străbate Europa de la Apus la Răsărit, este al doilea ca mărime după Volga, dar primul prin rolul pe care l-a jucat în istoria Europei.

*„Dunărea se recunoaște a fi chiar axa Europei Centrale. Faptul de a fi situată pe Dunăre, reprezintă o mare forță, un mare avantaj economic și politic, o misiune internațională. În acest sens Dunărea este speranța noastră, a românilor.”*⁴

Dunărea a fost considerată dintotdeauna fluviul-rege, iar lumea antică îl diviniza ca pe o sacră personalitate. În legende, în credințele celor vechi, apa aceasta avea darul de a spăla de păcate și a purta noroc. Ca și apa Gangelui, ca și apa Nilului, apa de Dunăre se ținea în vase de aur, în tezaur, la mai toate curțile regale din Orient.⁵ Iar dacii, înainte de a pleca în război, se împărțășeau cu apă din Dunăre și astfel făceau jurământ să nu se întoarcă acasă până nu vor fi biruit pe dușman. Gramaticul Servius, glosator al lui Vergilius, relatează despre împărțășania geto-dacilor cu apa sacră a Danubiului. Ceremonia avea loc înaintea luptelor, când dacii jurau să se întoarcă acasă victorioși.⁶

Sciții au botezat o divinitate a fluviului cu numele Danubiu.⁷ *Bată-te Dunărea* era cel mai teribil blestem transmis prin timpuri în folclorul popoarelor riverane Dunării.

Scria Iordanes în celebra sa „Getica”: *„Și fiindcă am făcut mențiunea despre Dunăre, socotesc în afară de subiect să dau câteva indicații despre acest strălucit fluviu. Izvorând din ținuturile alamanice și primind dintr-o parte și din cealaltă șaiszeci de afluenți de la izvor și până la vărsarea în Pont, ca o șiră a spinării cu coastele fixate ca niște ostrețe, este un fluviu uriaș, fiindcă are o lungime de un milion două sute cincizeci de mii de pași. În limba besilor se numește Hister, având în albia sa, unde este mai adânc, până la 200 de picioare. Acest râu, mare între celelalte, le întrece pe toate în afară de Nil.”*⁸Pe vremea regelui Sesostris, egiptenii au

³Popp, Nicolae, Bazinul Dunării, natură și om, București, Editura Litera, 1988, pag.9

⁴Diverse studii privind Navigația Fluvială din centrul și sud – estul Europei, București, 1941, Ministerul Lucrărilor Publice și al Comunicațiilor, p.130

⁵Bart, Jean, Cartea Dunării, 1933, pag.7

⁶Branga, Nicolae, Aspecte și permanențe traco-romane. Timișoara, Editura Facla, 1972, p.1

⁷Lăzărescu, George, Dicționar mitologic, București, Editura Niculescu, 2001, p.10

⁸Iordanes, Getica, traducerea: prof. David Popescu, noră asupra ediției Gabriel Gheorghe, București, Fundația Gândirea, 2001, p.29

¹Mehedinți, Simion, Vâlsan George, apud Atanasie, Carmen, Problema suveranității României la Dunăre și „Navigația Fluvială Română”

²Burghel, C., Dunărea de la Baziaș la Marea Neagră, București, Editura Uniunii de cultură fizică și sport, 1966, pag.14

întemeiat primele colonii pe malurile fluviului cel mare și i-au spus Istru, nume pomenit mult mai târziu, în anul 1263 a.Chr.⁹, și de argonauți. Aceștia, se pare, au urcat Dunărea cu tezaurul adunat în Colhida.

Fenicienii, supranumiți principii mării și ai pământului, cunoscuseră la anul 1000 a.Chr. gurile de vărsare ale marelui fluviu și fondaseră colonii pe țărmurile lui, numindu-l Phison. Ceva mai târziu, pe la anul 462 a.Chr., ei au creat chiar un cod al navigației și o hartă, marcându-și drumurile pe ape.

„Scythia, ce se întinde foarte mult în lungime și lățime și se mărginește spre răsărit cu Serii-care trăiesc începând de la țărmul Mării Caspice-apoi dinspre apus, ea se mărginește cu germanii și cu fluviul Vistula; dinspre Ursă, adică dinspre miazănoapte, este înconjurată de Ocean, dinspre miazăzi de Persia, Albania, Hiberia, Marea Neagră și cursul cel mai îndepărtat al Istrului care se numește Dunărea, de la gura sa până la izvorul său. În partea aceea unde atinge țărmul Mării Negre ea este împodobită cu orașe nu necunoscute: Boristhenida, Olbia, Callipolida, Cherson, Theodosia, Careon, Myrmicion și Trapezunta pe care orașe neîmblânzitele popoare scite îngăduiră grecilor să le fondeze spre a face comerț cu ele”,¹⁰ scria Iordanes, geticul dobrogean.

Hesiod, cu 900 ani înaintea lui Christos, prezenta pe cel mai mare râu al Europei, fiu al Oceanului, cu numele **Istros**. În vestitul său poem, „Nașterea Zeilor”, compunea genealogia zeiței Tetis ce „făcu lui Ocean pe Istros cu undele sale frumoase”.

Același nume-Istros-este folosit și de Cyrus, fondatorul Imperiului persan, în expedițiile sale în Europa, în anul 560 a.Chr.

Geograful Strabon a lăsat scris că pe la 514 a.Chr., regele Darius al lui Histaspes, în fruntea unei numeroase armate, a trecut Bosforul și a înaintat prin Tracia spre Istru, în timp ce flota lui numeroasă naviga în aceeași direcție pe Dunăre. Ei au debarcat în apropiere de Isaccea, unde au construit un pod de vase.

Această expediție a perșilor lui Darius al lui Hystaspes este cel mai vechi eveniment istoric pe care îl consemnează civilizația omenirii în legătură cu Dobrogea. Ambiția marelui rege, cel cântat în versuri și de Eminescu, era să transforme întregul Pont Euxin într-un lac persan, supunându-i, deci, pe sciți, cel mai puternic dintre neamurile locuitoare pe malul acestei mări. Singurii care i-au opus cu dârzenie rezistență au fost geții din Scythia Minor, deși, în final, aceștia nu au



Moară de vânt în Delta Dunării

putut ține piept uriașei armate persane. Armata lui Darius a fost nevoită să se retragă și să accepte Istrul drept granița naturală a imperiului lor.¹¹

Sofocle, marele tragedian grec, relatează căre anul 495 î.Hr. că „apa Istrului e espiatoare”, adică curățătoare de păcate.

Demn de reținut este faptul că în urmă cu aproape două milenii și jumătate, Herodot, vestitul istoric și geograf al lumii antice, a vizitat Gurile Dunării, relatându-ne despre fenicienii navigatori, supranumiți călăușii mărilor, și despre fluviul larg și adânc al Phisonului. El confirmă că țărmurile fluviului erau locuite, iar locurile erau binecunoscute. „E cel mai mare fluviu ce se cunoaște”, scria el. Și în altă scriere: „Hister, după ce a străbătut toată Europa, se aruncă în Pontul Euxin, la locul unde colonii din Milet au fondat Histria”.¹²

Oracolul de la Delphi numea Dunărea „coborâtore de la Jupiter”.

Enea Silvius Piccolomini, alias Papa Pius al II-lea, la 1458 îi dedică un poem, „Imn Dunării”, omagiindu-i apele în cursul lor spre mare, oglindă a istoriei popoarelor pe care le cuprinde, „și-i împarte pe români, vărsându-și strălucirile în inima Mării Negre prin cupa deltei”.¹³

Cultul izvoarelor, râurilor, fluviilor, dar în primul rând al Dunării, care seamănă izbitor cu cele ale Nilului și Tibrului, este confirmat și prin iconografia de pe Columna lui Traian, unde zeul Danubius este înfățișat ca Pater Tiberinus.¹⁴

⁹Voinescu, cpt., Ghidul Dunării și al Mării Negre, Marea Noastră, VII, nr.2-3, februarie-martie 1938, p.44

¹⁰Iordanes, Getica, Roma, Centrul european de studii tracice, Editura Nagard, 1986, p.88

¹¹Vulpe,Radu, Vechi focare de civilizație:Istria, Tomis, Callatis,București, Editura științifică, 1966,p.27

¹²Ionescu,M.D.,Dobrogea în pragul veacului XX, Buucurești, Editura SOCECU,1904, p.247

¹³Dumitru-Snagov,I.Monumenta Romaniae Vaticana,București, Regia autonomă „Monitorul oficial2, 1996,p.75

¹⁴Sanie, Silviu, Din istoria culturii și religiei geto-dacice, Iași, Editura Universității Al.I.Cuza,1995,p252



Colindători



Sărbătorile de iarnă au un farmec aparte la români. Și sunt păstrate, cu mici alternanțe, în hainele bunicii. Nicio casă fără cozonaci și sarmale, fără brad împodobit - măcar o crenguță sau un beculeț pus în fereastră. Dar, mai ales, nicio casă nu rămâne necolindată, niciun gospodar nu alungă copiii din tinda casei, ascultându-le urările și răsplătindu-i după vrere și putere.

Sărbătorile de iarnă la români sunt unice, ne poartă pe fiecare din noi prin colbul amintirilor copilăriei, ne readuc la gura sobei cu povești, ne fac mai visători și încrezători.

Pentru o secundă, poate mai multe, credem din nou în Moș Crăciunul gonind în noapte, înveșmântat în stele, la sania cu reni.

Iar colindătorii sunt mereu aceiași: copii și tineri nerăbdători să poarte urările lor pe la case de creștini.



de altădată



Izvoare

Legende și amintiri din satele noastre, dobrogene

Dr. Lavinia DUMITRAȘCU

În anul 1983, tatăl meu, profesor Gheorghe Dumitrașcu de la Liceul „Mircea cel Bătrân” din Constanța, lansa, prin intermediul elevilor săi și al celor de la Liceul Pedagogic, un chestionar privind câteva dintre satele Dobrogei, cu poveștile, istoria, locuitorii, viața lor. Ne oprim asupra unora dintre satele care au făcut obiectul chestionarului, limitându-ne, mai exact, la legendele lor și la amintirile locuitorilor, transmise din generație în generație.

OVIDIU – FOSTĂ CANARA (nume turcesc, tradus prin „loc de unde se scoate piatra”).¹

Conform surselor orale, transmise din generație în generație, „localitatea Ovidiu ar data de prin 1650, când se numea Siliște și era compusă doar din câteva locuințe; mai târziu, din cauza distrugerilor și a lipsei de apă, localitatea se va muta pe malul lacului Siutghiol, luând numele de Canara”. Se va numi Ovidiu abia în



1920, „după mica insulă din lacul Siutghiol, ce se află în dreptul acestei localități, la o distanță destul de mică”.

Primele familii care și-au construit locuințe în Canara au fost de tătari: Nasipali, Dervici și Zainadin. Românii au venit după Războiul de Independență, din Brăila, Ialomița – într-o primă etapă -, apoi din zonele Brașov și Sibiu.

Datorită acestei poziționări, a legăturii insulei cu poetul latin Publius Ovidius Naso și a populației musulmane care a întemeiat satul, cele două legende oferite de informatori sunt legate de aceste elemente.

Astfel, o primă legendă vorbește despre „cei doi stejari bătrâni ce se înalță pe insulă”, despre care se spune că au fost plantați de însuși poetul Ovidiu.

De altfel, o altă legendă pretinde că mormântul poetului latin s-ar găsi undeva pe insula care-i poartă numele.

Populația tătară, întemeietoare a satului, și-a creat propria legendă. Aceasta povestește despre un mahomedan credincios, Cardiveli, care, ajuns pe aceste meleaguri, a cerut adăpost locuitorilor de aici, dar nimeni nu a vrut să-l găzduiască. Supărat, s-a îndreptat spre o locuință izolată, unde locuiau doi bătrâni. Deși casa lor era mică și sărăcăcioasă, aceștia l-au primit, l-au găzduit și l-au ospătat cum se cuvine. Nu după mult timp, așezarea a fost inundată, iar locuitorii s-au înecat. Toți, în afară de cei doi bătrâni, care au rămas pe insula care se numește azi Ovidiu. Pentru ca aceștia să nu sufere de lipsa apei, a rămas o limbă de pământ, pe care ei puteau merge la cișmeaua aflată în locul care se numește azi „La Cișmele”. Acest loc era considerat sfânt și locuitorii de mai târziu veneau, vinerea, să se roage atunci când aveau necazuri sau își doreau împlinirea unei dorințe. Veneau aici și în vreme



¹ Sursă: Marinescu Didina, profesoară de istorie la Școala generală din Ovidiu, care s-a informat de la Durșamet M., care avea, atunci, avea 65 de ani. Interviu consemnat de Drăghici Dora, atunci elevă în clasa a IX-a a Liceului „Mircea cel Bătrân”.

de secetă, sacrificau un miel sau o oaie, făceau cazane de mâncare și se rugau să se slobode ploile. Locul se numea, în limba tătară, „Giuma-Giami”, adică „Biserica Vineri”.

Satul OLTINA² datează de pe vremea romanilor. Izvoare orale afirmă că „satul a fost așezat pe malul Dunării, deasupra portului, unde se spunea <<La Cetate>>”. După Războiul de Independență au fost colonizați aici români din Muntenia și Oltenia, dar, mai cu seamă, mocani din părțile Sibiului și Brașovului.

„Când venea ciuma, se muta vatra satului, iar satul vechi se ardea. Au avut loc trei schimbări ale vetrei satului. Satul s-a tot îndepărtat de Dunăre. Acum însă s-a tot întins, ajungând, din nou, la Dunăre.

Într-o zi, după ce plouase multe zile în șir, mai mulți oameni au văzut o flacără mare ridicându-se pe locul numit <<La Cetate>>, care era plantat cu viță de vie. Bătrânii spuneau că acolo trebuie să existe o comoară”.

Legenda satului Oltina vorbește despre o turcoaică, ce trebuia adusă la Dobromir de la Curu-Orman (Răzoare de azi). Tânăra era de o frumusețe nemăintâlnită. Pentru a nu tenta, cei însărcinați cu transportul ei au înfășurat-o în șapte rogojini. Cu toate aceste precauții, grâul pălea la trecerea turcoaicei. Așa era de frumoasă.

SEIMENII MICI³ este o localitate „înființată de

² Sursă: Socoteală Gheorghe, în etate de 64 de ani, născut în sat. Interviu a fost consemnat de Radu Gabriel, elev al Liceului „Mircea cel Bătrân”.

³ Sursă: Stoian Gheorghe, născut, în Seimenii Mici, în 1916 - bunicul său s-a stabilit în localitate în 1835 – și de la Baba Iana – Iancu Iana -, bunica informatorului. Interviu a fost consemnat de Matei Constanța, elevă în clasa a IX-a al Liceului Pedagogic Constanța.

seimenii care s-au răsculat împotriva tatălui lui Constantin Brâncoveanu, popa Brâncoveanu, pentru că nu fuseseră plătiți”. „Când au venit seimenii în Dobrogea nu au fost primiți de turci cu flori, ci cu iatagane. Lupta a fost crâncenă, astfel încât privalul de la Seimeni se umpluse de cadavrele turcilor. A doua zi de dimineață se putea trece peste prival cu căruța.”

„Bunica informatorului, Iancu Iana, povestea că deseori năvăleau cete de chirchizi și baibuzuci și făceau prăpăd: dădeau foc bordeielor, hambarelor, furau vite, dar și fete. Locuitorii se retrăgeau în baltă, trecând Dunărea (gârla). Năvălitorii nu îndrăzneau să vină după ei. S-a întâmplat, totuși, ca o dată locuitorii să se ciocnească cu o astfel de ceată. Atunci au murit vreo douăzeci de chirchizi, dar și vreo șase-șapte locuitori. Chirchizii au fost înmormântați separat, într-o parte a cimitirului”.

*

Aceste legende și amintiri par, pentru unii dintre noi, povești. Simple povești. Dar ele au fost trăite de bunicii și străbunicii noștri. Fără îndoială că timpul și oamenii care le-au transmis, pe cale orală, le-au mai influențat într-un sens sau altul. Substanța și mesajul rămân însă. Chiar și în condițiile în care, fizic, satele vechi au dispărut. La unele au rămas doar legendele și amintirile celor care le-au locuit cândva.

Florin Călugăreanu



Surprizele istoriei

Două importante artefacte din Patrimoniul Muzeului Callatian

Sorin Marcel COLESNIUC

Cercetările arheologice au fost inițiate, la Mangalia, de Vasile Pârvan care, în anul 1901, i-a cerut colaboratorului său, Pamfil Polonic, să înregistreze zidul de incintă al cetății Callatis.¹ În anul 1915, D.M. Teodorescu a realizat sondaje în nord-vestul cetății, iar în anul 1924, Orest Trafali și Teofil Sauciuc Săveanu au efectuat săpături de mare amploare, la Mangalia.

Noi cercetări arheologice s-au desfășurat în anii 1930-1931, conduse de Radu Vulpe și Vladimir Dumitrescu, după care, în anii 1949-1950, Emil Condurachi a coordonat săpăturile arheologice din nord-vestul zidului de incintă al cetății Callatis, dar și din zona tumulară. În timpul acestor săpături a fost descoperit și renumitul mormânt cu papyrus, unic în România. Cercetările arheologice continuă și în prezent, la Mangalia.

În expoziția de bază a Muzeului „Callatis” există numeroase piese arhitectonice (coloane, capitelluri, arhitrave, frize cu metope, cornișe cu bucranii etc), vase ceramice, opaițe, amfore, tuburi de apeduct, statuete de tip „Tanagra”, vase din sticlă, stele funerare, inscripții, reprezentări în piatră ale unor divinități, podoabe, bijuterii, monede, obiecte din metal etc.

Din expoziția permanentă a muzeului se poate intra în renumitul mormânt cu papyrus, datat în secolul IV a.Chr., restaurat și conservat în cadrul muzeului. Tot în cadrul expoziției de bază sunt conservate „in situ” alte două morminte, datând din aceeași perioadă. În fața muzeului se află expuse, în aer liber, piese arhitectonice (coloane, capitelluri, arhitrave etc) datate în perioada antică, iar în parcul aflat în spatele clădirii muzeului se află numeroase fragmente arhitectonice, dar și un rug de incinerare.

Despre cel mai important artefact, existent în muzeul callatian (singurul papyrus antic descoperit pe teritoriul României, datat în secolul al IV-lea a.Chr.), am scris pe larg în paginile revistei „Datina” în numărul apărut în octombrie 2015, iar despre ultimele descoperiri arheologice de la Mangalia, din toamna acestui an, am publicat un articol în numărul apărut în



noiembrie 2015.

În continuare, voi descrie două importante artefacte, pe care eu le-am mai prezentat, alături de papyrusul din muzeul callatian, într-o revistă științifică de istorie și arheologie². Primul este o friză cu reprezentarea unor divinități, pe care eu am descoperit-o la Mangalia, împreună cu dr. Ion Pâslaru, în timpul unor cercetări arheologice preventive, iar al doilea artefact este o inscripție sculptată în onoarea împăratului Augustus, apărută, în urma unei puternice furtuni, pe insulă din sud-estul orașului Mangalia.

FRIZA CU REPREZENTĂRI DE DIVINITĂȚI

Cercetările arheologice de salvare prilejuite de construcția unui imobil pe strada Oituz, nr. 18, din Mangalia, realizate în primăvara anului 2005, au dus la descoperirea de numeroase materiale arheologice datate în perioadele elenistică și romană.³ Cercetările noastre s-au desfășurat în cartierul elenistic din zona extramuros a orașului Callatis. Terenul fusese afectat de cercetările realizate în urmă cu peste două decenii,

¹ V. Georgescu, St. Lascu, *Callatis- Mangalia. 2500. Micromonografie*, S.P. „Buc.-Noi”, Mangalia, 1995, p. 7.

²Sorin Marcel Colesniuc, *Câteva artefacte mai importante din patrimoniul Muzeului „Callatis”*, în *Tradiție, istorie, armată. Sesiunea Internațională de Comunicări Științifice a Editura Muzeului Militar Național „Regele Ferdinand I”*, Constanța, 2015, Ediția a II-a, vol. 1, coord. conf.univ.dr. Olimpiu Manuel Glodarenco, Editura Muzeului Militar Național „Regele Ferdinand I”, București, 2015, p. 30 – 35.

dar nu până la nivelul de călcare antic. Cu acest prilej, am descoperit: mai multe locuințe elenistice, pavaje, o piațetă, trei fântâni, gropi menajere, fragmente litice prelucrate, obiecte din bronz și fier și foarte multă ceramică – fragmente de: vase, amfore, statuete ceramice de tip „Tanagra” și altele.³

Printre aceste materiale arheologice, de o importanță deosebită este un fragment de friză din marmură pe care sunt sculptate patru zeități,⁴ astfel de artefacte fiind foarte rare. Theofil Sauciuc-Săveanu a publicat, în anul 1924, o friză asemănătoare, pe care i-a identificat pe Zeus și pe Athena.⁵ Alte frize cu reprezentări de divinități au mai fost descoperite la: Histria⁶, Tomis⁷ și Dionysopolis⁸.

Alături de friza descoperită de noi, la Mangalia, au mai apărut: o bază de coloană, fragmente litice prelucrate și numeroase fragmente ceramice elenistice. Dimensiunile frizei sunt următoarele: lungime – 56 cm, lățime – 12 cm și înălțime – 42 cm. Trei dintre zeitățile sculptate pe friză sunt reprezentate în picioare și una șezând. Personajele din centru sunt așezate față în față și discută, iar cele de pe margine (un personaj feminin în stânga și unul masculin în dreapta) participă și ele la conversație. În partea stângă a frizei se află Athena, zeița înțelepciunii, reprezentată împreună cu atributele sale: lancea, scutul și coiful.

Următorul personaj este Afrodita, zeița iubirii și a frumuseții. Ea este reprezentată întoarsă către următorul personaj, cu care se află în discuție. Cu mâna dreaptă strânge mâna interlocutoarei, iar mâna stângă este ridicată. A treia zeităte este Hera, zeița căsniciei, a căminului și a femeilor căsătorite, sora și soția lui Zeus, regina zeilor și a oamenilor. Hera este așezată pe o piatră de formă ovoidală, iar în mâna stângă ține o lance.

Ultimul personaj este un zeu stând în picioare, cu pieptul dezgolit, pe care l-am identificat ca fiind Poseidon, stăpânul mării, fratele lui Zeus și al Herei. Reprezentarea lui pe friză seamănă cu statuia lui Poseidon din insula Melos.⁹

Friza descoperită de noi, la Callatis, poate fi datată în secolele III – II a.Chr. Ea a făcut parte dintr-o construcție

³Ion Pâslaru, Sorin Marcel Colesniuc, Mihai Ionescu (responsabil de șantier), *Cercetare arheologică în punctul str. Oituz, nr. 18, loc. Mangalia, jud. Constanța*, în *Cronica Cercetărilor Arheologice din România. Campania 2005*, București, 2006, p. 212 – 214.

⁴Ion Pâslaru, Sorin Marcel Colesniuc, Mihai Ionescu, *Cercetări în cartierul elenistic din zona extramuros a orașului Callatis*, în Ion Pâslaru, Sorin Marcel Colesniuc, Todor Dimov, *Kallatida*, Editura CallasPrint, Mangalia, 2014, p. 125 – 145.

⁵Ion Pâslaru, Sorin Marcel Colesniuc, *O friză cu reprezentări de divinități descoperită la Callatis*, în *Pontica*, 37 – 38, 2004 – 2005, p. 413 – 418.

⁶Th. Sauciuc-Săveanu, *Dacia*, 1, 1924, p. 123.

⁷Al. Suceveanu, M. Angelescu, *Cronica cercetărilor arheologice efectuate în 1994 de Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan” din București*, în SCIVA, 46 (1995), 3-4, p. 284; M. Alexandrescu-Vianu, *Les statues et les reliefs en pierre: Histria*, IX, 101-108, nr. 124, pl. 51-54.

⁸Gr. Florescu, *Dacia*, 7-8 (1937-1940), p. 293-297, fig. 2; V. Canarache, *The Archaeological Museum of Constanța*, p. 69.

⁹B.D. Filov, *L'Art antique en Bulgarie*, Sofia, 1925, p. 29, fig. 22; I. Vededikov, N. Todorov, *Thrakische Kunst*, Leipzig, 1976, p. 104, 357, nr. 330, fig. 330.

elenistică, după care, în perioada care a urmat, a fost spartă și refolosită într-o altă construcție. Chipurile zeităților au fost distruse intenționat.

INSCRIPTIA ÎN ONOAREA ÎMPĂRATULUI AUGUSTUS

În urma unor ploi torențiale, pe insula din sud-estul orașului Mangalia, în imediata apropiere a plajei, îngropat la mică adâncime, a apărut o parte dintr-un bloc de marmură, pe care se afla o inscripție.¹⁰ Acesta se afla în stratul de pământ adus din zona orașului Mangalia, în timpul construcțiilor intensive de locuințe din anii '50 – '60 ai secolului al XX-lea.

Blocul de marmură, de dimensiune medie, reprezintă un fragment al unui detaliu arhitectural - arhitravă sau cornișă - cu restul plăcii externe a antablementului, provenit dintr-o clădire de interes public. Lungimea blocului de marmură este de 120 cm, lățimea de 53 cm, iar înălțimea de 20 cm. Lungimea totală, reconstituită, ar putea fi de aproximativ 170–172 cm. Suprafața superioară a laturii frontale, cu lățimea de 4 cm, păstrează urmele muncii minuțioase a sculptorului, în timp ce cealaltă suprafață este mai puțin netedă și prelucrată mai dur.

Fragmentul este deteriorat pe toate laturile. Partea superioară a acestuia este cioplită puternic, iar cel mai profund clivaj se observă în partea stângă a dalei. Clivajul a secționat arhitrava, în urmă lui păstrându-se puțin mai mult de jumătate din lungimea piesei arhitectonice. În partea dreaptă au rămas vizibile resturile părții externe ale arhitravei, a cărei friză este bine netezită. Pe aceasta pot fi citite foarte clar literele grecești, cioplite pe două rânduri, din care s-a păstrat doar jumătatea dreaptă. Înălțimea literelor este de 38-40 mm, lățimea de 35-40 mm, iar distanța dintre litere este de la 5 până la 10 mm.

La distanța de 16 cm de la margine, pe spatele plăcii, în centru, există o scobitură de 35x35 mm, cu o adâncime de 35 mm și cu urme de plumb, prin care, în mod evident, această placă era îmbinată cu o altă placă de la un *portic* sau de la fațada unei clădiri. Marmura este de culoare albă. Calitatea ei nu a fost foarte bună și nu există paiete de spărtură. Textul inscripției, în limba greacă, este următorul:

‘Ο ΔΑΜΟΣ

[...]Ν ΚΑΙ ΤΟΓΥΜΝΑΣΙΟΝ ΚΑΙΣΑΡΙ ΣΕΒΑΣΤΩΙ

‘Ο δάμος

[Ὁ Καλλατιανῶν.....]ν καὶ τὸ γυμνάσιον Καίσαρι Σεβαστῶι

În traducere: „Poporul (orașului Kallatis ...) și-a dedicat gimnazium lui Cezar Augustus”

Inscripția este scrisă în dialectul doric, care este tipic pentru Callatis, colonia Heracleei Pontice. Inscripția

¹⁰*Ancient Civilizations*, Moscova, 1989, p. 378, fig. 2.





poate fi datată la sfârșitul sec. I a.Chr. sau începutul sec. I. p.Chr. În vederea susținerii acestei datări avem, în primul rând, conținutul inscripției și, mai precis, menționarea împăratului Augustus (anii 30–14 a.Chr.). Indicatorii paleografici nu intră în contradicție cu această concluzie: liniile contururilor literelor sunt late, în special: *sigma*, *omicron*, *omega*, *alfa*, *mu*, *hasta* transversala ruptă a literei *alfa*, hastele paralele ale literei *sigma*.

În general, fontul inscripției este apropiat de singurul document epigrafic din Callatis, cu menționarea Autocratului Cezar Augustus (ISM III 58:.. **Αὐτοκράτορι Καίσαρι Σεβαστῶι τοῦς κείονας τὰς στοιάς. Ὁ δᾶμος** – „Împăratului Cezar Augustus poporul a (dedicat) coloanele porticulului”, anii 3/2 a.Chr. - 14 p.Chr.). Potrivit opiniei lui Alexandru Avram, această inscripție a fost realizată în timpul vieții împăratului, spre sfârșitul domniei sale[®].

Inscripția indică faptul că cetățenii Callatisului, după decizia *Adunării Poporului*, au construit (sau reconstruit)

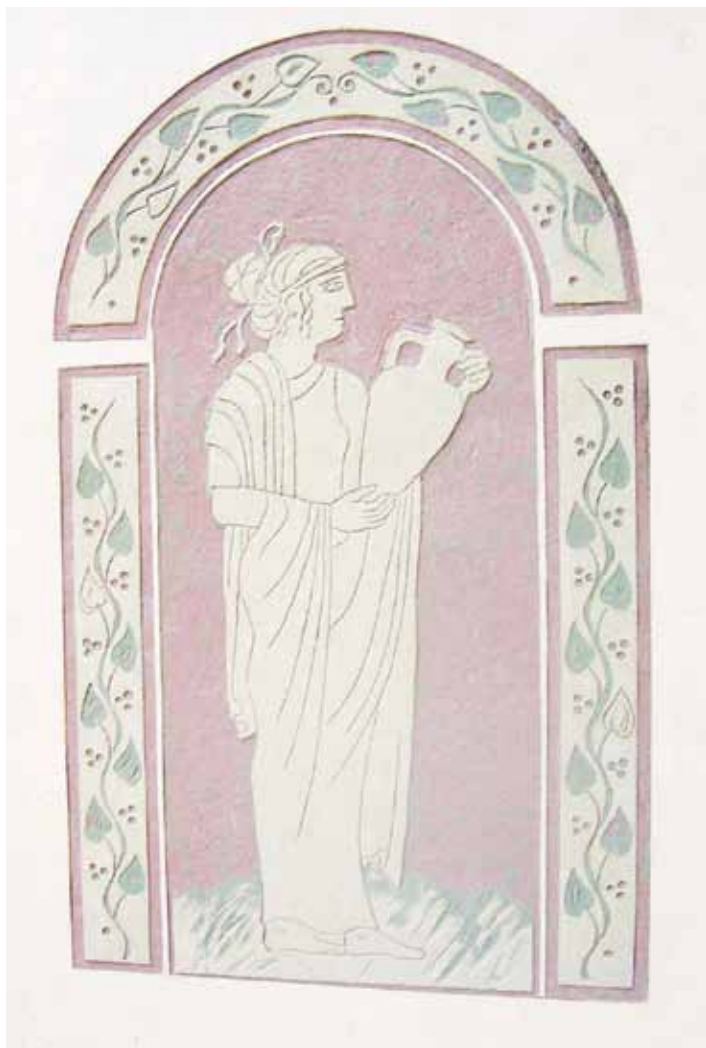
un gimnaziu, care a fost dedicat lui Cezar Augustus. Cu toate acestea, ultima literă „N” a cuvântului, în partea pierdută din inscripție, și copulatorul *καί*, arată că, împreună cu gimnaziul, a fost construit sau reparat încă un edificiu care a fost consacrat împăratului roman. În

epoca Imperiului, în mai multe orașe din provinciile de est, erau construite: *gimnazii*, *stolii*, *exedre*, diverse *porticuri* și *colonade*. Ele au fost ridicate de gimnasiarhi și alți cetățeni bogați, mărturie fiind inscripțiile de pe arhitrave.

A d ᾶ u g a r e a în inscripție a cuvântului în cazul acuzativ, care precedă mențiunea despre gimnaziu și unită cu el, într-un complex de construcții, care făceau parte din

gimnaziu, evocă unele dificultăți. Dacă în partea pierdută a inscripției s-ar fi înțeles clădirile ce intrau în gimnaziu, ca de exemplu: locul cu nisip, baia, camerele pentru atleți și personalul de serviciu, atunci pe primul loc ar fi fost, probabil, menționat gimnaziul însuși.





Însă noi avem ultimele litere din cuvânt, care se referă la o clădire care a avut, probabil, un impact mai mare asupra callatienilor decât gimnaziul, și, în acest caz, importanța ei pentru cetățeni era aproape în egală măsură.

Este posibil ca această clădire să fi fost chiar mai importantă decât gimnaziul. Așadar, în inscripția de dedicare, clădirea este pusă pe primul loc. Nu există nicio îndoială că această clădire a fost legată de gimnaziu și de funcțiile care îi erau atribuite, deoarece ambele construcții erau dedicate lui Cezar Augustus.

În consecință, în oraș, în timpul lui Augustus, a existat deja un *portic* de comandat, care se afla în *agora* și era dedicat primului principe și fondatorului Imperiului Roman. În acest caz, ipoteza că inscripția publicată dovedește că *stoia* și *gimnaziul* erau dedicate lui Augustus își pierde valoarea.

Cu oarecare rezerve, putem afirma că, împreună cu gimnaziu, în inscripții este menționat un *stadiu* care, în clădirile de acest tip, apăreau ca o structură separată, deși, funcțional, a fost asociat cu gimnaziul, formând un întreg.

Alexandru Avram a prezentat ipoteza că o colonadă, *stoia*, sală sau cameră, ce închideau sala din spate,

se afla în *agora* Callatisului, care a fost construită în timpul lui Augustus. Este foarte probabil ca, în acest caz, gimnaziul și încă o clădire să se fi situat în *agora* acestui *polis*.

Agora seamănă cu o construcție de tip *forum* roman, cu o structură bine definită sub forma unei curți, cu *porticuri* în trei părți și *basilici*. În opinia autorului, construirea altarului din Callatis a fost asociată cultului zeiței Roma și a lui Augustus, pentru ca, după instituirea cultului imperial, dedicarea clădirii împăratului să se efectueze doar după decizia Poporului, adică Adunarea Poporului și Consiliul. În *agora* este posibil să se fi aflat un templu al lui Augustus și al Romei, înconjurat de coloane, sau altarul lui Augustus¹¹.

Ridicarea construcțiilor în Callatis, asociate cu adorările lui Augustus, se încadrează în strategia generală și politica de creare a unor complexe sacre dedicate împăratului divinizat pe tot cuprinsul Imperiului, îndeosebi în provinciile estice. După venirea la putere a lui Octavian Augustus și cu prilejul proclamării lui ca Cezar Augustus, în Callatis a început reconstrucția *agorei*, cu scopul de a crea un *temenos* al cultului noului împărat.

Acest lucru ar putea fi o consecință a consolidării influenței romane în zona de coastă a Dobrogei, după expediția militară a lui Marcus Licinius Crassus împotriva tracilor, în anii 29-27 a.Chr. Ca urmare, această zonă a Dobrogei, până în anul 15 p.Chr., s-a aflat sub administrarea guvernatorului provinciei Macedonia și a devenit un district administrativ cu denumirea de *praefectura orae maritimae*.

Callatis a devenit unul dintre pilonii principali ai domniei romane în Vestul Ponticii, pentru că relațiile cu romanii *polisul* le-a stabilit imediat după înfrângerea lui Mitridates Eupator, încheind un acord bilateral de prietenie și alianță.

În *agora polisului* a început să se construiască un complex sacru - *Caysareon local*, care a avut destinația de loc de cult al împăratului roman. Acesta a inclus o serie de clădiri, printre ele altarul lui Augustus și gimnaziul, care a existat și înainte, dar în timpul lui Augustus a fost reconstruit și s-a transformat într-unul dintre centrele de cult ale noului principe roman. Ulterior, în perioada formării cultului *Augustus Divi*, la *agora* și în apropiere de gimnaziu, au început să se construiască noi edificii, în special colonada legată de *portic*, care a fost, de asemenea, dedicată acestui împărat.

¹¹ Sergey Saprykin, Ion Păslaru, Sorin Marcel Colesniuc, *O nouă inscripție din Callatis în onoarea împăratului Augustus*, în Ion Păslaru, Sorin Marcel Colesniuc, Todor Dimov, *Kallatida*, Editura CallasPrint, Mangalia, 2014, pp. 39 – 50.



Tradiții și obiceiuri de sărbători la Vama Veche

Alexandru VLĂDESCU

Cine a zis că localitatea Vama Veche de pe litoralul românesc este frumoasă doar vara? Sărbătorile de iarnă sunt prețuite cu mare grijă de locuitorii micuțului sat vecin cu Bulgaria. Deși în ultimii ani tinerii n-au mai ieșit în număr mare, din cauza rușinii, la colindat sau urat, bătrânii cer ca tradițiile să fie respectate cu strictețe.

Startul sărbătorilor de iarnă în sudul Dobrogei începe cu celebrele colinde de Crăciun. Dacă în 2 Mai sau Limanu uratul începe cu două zile înainte de sărbătoarea Nașterii Domnului, în Vama Veche colindatul se petrece chiar în ajun. Dar munca colindătorilor începe cu săptămâni înainte.

Cei dornici să intre în casele oamenilor se costumează în porturi populare aduse din Moldova sau din alte zone din țară, ori aleg cele mai frumoase și potrivite straie pentru această sărbătoare sfântă. Aceștia pregătesc melodiile din timp pentru a face impresie bună și pentru a primi daruri din cele mai alese de la gazdele primitoare.

„BUNĂ SEARA LA MOȘ AJUN!”, CEL MAI CÂNTAT COLIND

De la cei mici până la cei mari, în seara colindelor cel mai cântat este „Bună seara la Moș Ajun!”, urmat de „O, ce veste minunată!” și alte colinde care sunt pe placul ascultătorilor.

Răsplata pentru colindători sosește imediat. În funcție de cât de frumos au cântat, gazdele primitoare răsplătesc colindătorii cu cozonac, nuci, mere, covrigi, prăjituri, sucuri, cât și bani.

Următorul moment prielnic de colindat este chiar în dimineața de Crăciun. „Bună dimineața la Moș Ajun” sau „Steaua sus răsare” trezesc gazdele în sfânta zi de Crăciun și le pregătesc de mersul la slujba religioasă, pentru că și ea face parte din agenda evenimentelor pe care nu ai voie să le ratezi.

Abia după ce se întorc de la biserică, oamenii iau parte la ospățul pentru care au trudit zile în șir.

LA DOAR O SĂPTĂMÂNĂ DISTANȚĂ RĂSUNĂ „PLUGUȘORUL”

Nici bine nu se termină sărbătoarea Nașterii Domnului și, în seara de ajun a noului an, răsună „Plugușorul”. Tinerii, în special băieții, iau plugușorul în mână și cântă la casele oamenilor. În noaptea

tregerii dintre ani, bărbații formează grupuri și merg cu „Capra” în curțile localnicilor unde cântă și dansează până în zori.

Răsplata este mare. Pe lângă bani, aceștia primesc vin fiert, vodcă sau șampanie. Nici fetele nu sunt uitate. În prima zi a noului an, acestea merg cu „Sorcova”. Deși nu se mai respectă această tradiție, Aurelia Vlădescu, localnică din Vama Veche, își amintește că atunci când era mică, „Tanti Mărioara, când mergeam cu sorcova, ne lega câte o batistă la sorcovă. Iar mai apoi fura câte două-trei fire din sorcovă și le lega la găini ca să le meargă bine. Așa era datina atunci.” Și dacă fetele urează un an nou fericit cu sorcova în mână, băieții pornesc cu „Semănatul”.

Curțile oamenilor se umplu cu grâu și porumb, semn al belșugului și al prosperității pentru anul ce tocmai a început.

Tot în categoria obiceiurilor și tradițiilor de iarnă intră și sărbătoarea religioasă „Sfântul Ion”. Băieții și fetele merg în ziua de Bobotează să stropească cu busuiocul în curți și în grajduri la animale pentru a fi ferite de boli și alte necazuri.

„OAMENII ERAU MAI PRIMITORI ȘI MAI VESELI”

Mai mulți localnici din Vama Veche ne confirmă că vremurile în care se colinda din plăcere sunt pe cale de dispariție. Tradițiile sunt alungate și ele. Farmecul sărbătorilor de iarnă dispare încetul cu încetul pe măsură ce obiceiurile nu mai sunt respectate. Bătrânii și-au dat seama de acest pericol și, de aceea, le respectă cu mare atenție.

„Oamenii erau mai primitori și mai veseli. Simțeau o mare bucurie în suflet. Acum majoritatea porților (n.r. pentru colindători) sunt închise. Înainte porțile erau deschise, oamenii ne așteptau”, se confesează aceeași locuitoare din Vama Veche, Aurelia Vlădescu.

Până când oamenii își vor da seama cât de important este ca tradițiile și obiceiurile să fie păstrate și conservate, nu ne rămâne decât să ne bucurăm de un colind frumos, de bucate alese și de familie. Căci Crăciunul este o sărbătoare care se petrece mai ales alături de cei dragi.

Dobrogea sentimentală prin ochiul fotografic

Iulia PANĂ

Atunci când fotografiezi, ai o secundă de creativitate. Ochiul trebuie să vadă compoziția ca o expresie a frumuseții lumii și tu, fotografule, trebuie doar să declanșezi aparatul. Acela este momentul decisiv, în care ai cucerit clipa de frumusețe.

Așa spunea un mare fotograf, H.C. Bresson. Dar mă tem că, deși a ajuns în România, nu a avut șansa să vină până aici. Dobrogea este locul în care zeci de artiști au cucerit această clipă. I-a ajutat lumina minunată a acestui ținut arid, dar fermecător. Ce inspirație mai mare ai putea avea ? Aici, unde se adună apele, unde vântul cântă în fiecare zi, unde aerul se aude și culoarea mării se gustă, aici vin toți cei îndrăgostiți de fotografie.

„Dobrogea! Dobrogea! Pe fata aceasta ciudată, fiică de rege get și de dansatoare tătăroaică, eu am iubit-o de pe vremea când umbla cu picioarele goale în țărână.” (Geo Bogza)

„Munții de granit ai Măcinului – martori ai unor vechi erau singurii care aveau ființă aici, când restul nu era decât o înfricoșătoare întindere de ape – se învecinează cu Delta, mirificul teritoriu, patrie a pelicanilor și a egretei, unde atâtea pământuri s-au ivit din ape doar în cursul câtorva generații.” (Geo Bogza).

În pământul bătut de soare, în aerul sărat, în oglinda mării, în praful de calcar sau în nisipul fin, în chipul fetei dobrogene, un fotograf își găsește un dreptunghi de fericire. O fotografie încarcă în ea istoria, frumusețea, povestea, dar mai ales emoția unui loc mirific. Expoziția de fotografie *Dobrogea Sentimentală* (titlu sugerat de Steliana Bajdechi, publicist la Radio



Antonio Parazar

Constanța) a reunit peste 40 de fotografii ale elevilor clasei de fotografie (Prof. Iulia Pană Gheorghe), a Centrului Cultural Județean Teodor.T Burada Constanța, cu prilejul primei sărbătorii oficiale a Zilei Dobrogei. Cei 29 de participanți, pasionați de fotografie, au avut bucuria să-și expună, pe simezele Bibliotecii Județene, cele mai frumoase lucrări legate de acest ținut încărcat de istorie, soare, frumusețe și, mai ales, multiculturalism.



Florin Călugăreanu



Dobrogea Sentimentală le-a oferit șansă să se exprime în stil personal. De aceea expoziția este o variabilă, cu multe rezolvări, folosind în exprimarea fotografică aproape toate temele fotografice: portret, peisaj, natură statică, minimalism, conceptual.

Ionuț Augustin Abageriu/ Olivia Florentina Andrei /Bianca Maria Bechiși/Mihaela Benghea// Vica Bercea /Florin Călugăreanu /Oana Ciupitu/ Monica Maria Ciurea /Flavian Ionuț Cîrnu /Ionela Coman / Anca Firulescu /Alexandra Maria Micu / Daiana Muflic Antonio Parazar/ Andreia Cristina Potîrniche/ Andreea Cornelia Roșca/ Geta Trofin Sebastian Nicolae Bizdună /Rareș Gurzu/ Victor Sighet /Alexandru Atodiresei/ Manuel Alexandru Cărbuș//Sergiu Ioan Gheorghe /Elena Matei/ Teodora Cristina Vălean / Dan Roca /Mirela Tatoi / Tea Tatoi /Andreea Toader.

Expoziția s-a bucurat de un real succes și poate fi vizitată până la sfârșitul lunii ianuarie 2016, în holul Bibliotecii Județene Constanța.

Oana Ciupitu



Andreea Roșca

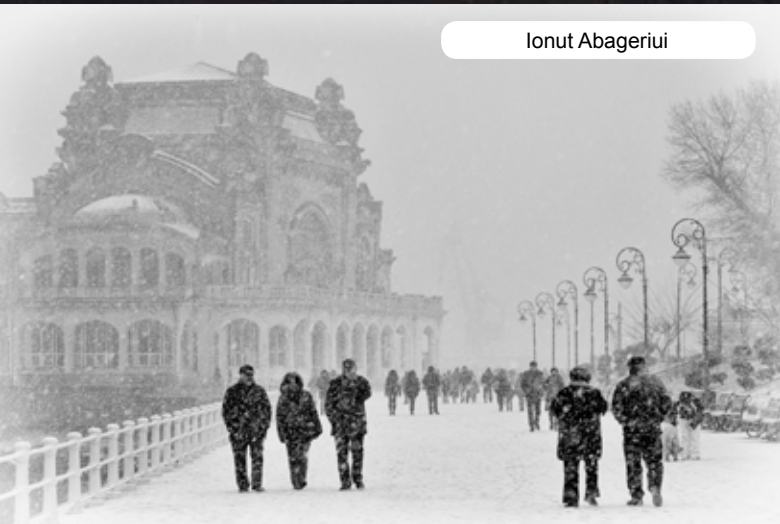




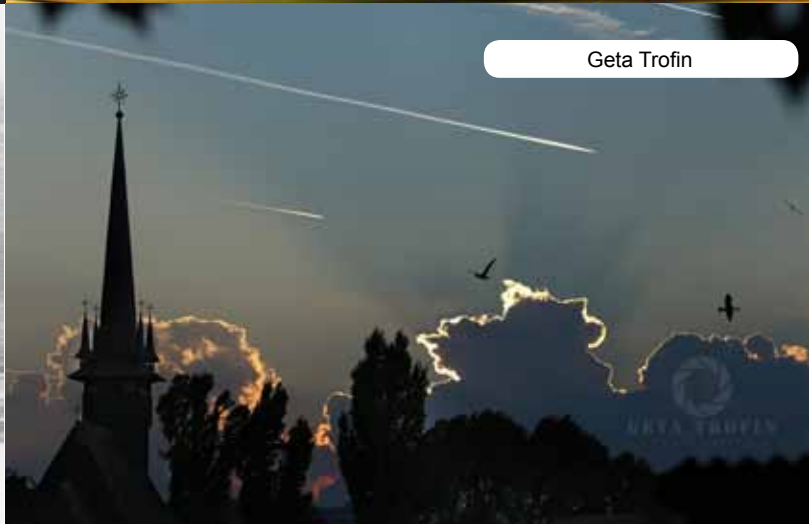
Ion Augustin



Victor Sigheti



Ionut Abageriui



Geta Trofin



Monica Maria Ciurea

De la punct și linie până la azuriul cerului din mare

Iulia PANĂ

Dacă într-o zi ar trebui să răspundem la întrebarea „Ce este arta?”, „De ce o iubim?” și, mai ales „De ce uneori ne auzim chemarea spre ea?” ...cred că am putea da nenumărate răspunsuri /viziuni despre aceasta, așa cum odinioară marii artiști au răspuns fiecare în stilul său la fel cum au și creat marile opere de artă ale omenirii.

De pildă, **Paul Klee** spunea că „Arta nu reproduce vizibilul, face ca lucrurile să fie vizibile.” **Leonardo Da Vinci**: „Un «lucru» nu este artă: ideea exprimată de același «lucru», poate fi.” **Pablo Picasso** „Dacă mă întrebați de ce pictez, trebuie să răspund că este felul meu de a trăi, echilibrul meu, justificarea mea pentru că exist. Dacă mă întrebați pentru cine fac artă, o să spun că o fac pentru toți aceia care se apropie fără prejudecăți.”

Lista acestor posibile răspunsuri, acestor păreri, idei despre artă ar putea continua la nesfârșit, pentru că nu există la întrebările noastre niciun răspuns general valabil. Putem oare să ne spunem că arta e ceva mareț și inaccesibil, ceva ce vorbește despre lucruri din afara realului și nu are nicio legătură cu viețile noastre? Putem crede că artistul e întotdeauna un geniu, neînțeles, cineva diferit de noi, „oamenii obișnuiți”? Aceasta ar însemna să perpetuăm ideea și, dacă vrem, atitudinea noastră față de

artă (sau cultură, în general) ca una reverențioasă și umilă; sau, dacă vrem, dimpotrivă, să socotim că arta poate fi ceva apropiat, normal, firesc, și folositor, ceva ce vorbește despre viețile noastre, ceva ce nu doar reflectă pasiv realitatea, ci care poate schimba în mod real lucrurile.

„Dacă pictura este o nebunie, ea este o dulce nebunie, pe care oamenii ar trebui nu numai să o ierte, dar chiar s-o caute. Îmi privesc chipul și îmi cântăresc sănătatea. Amândouă poartă semnele



Prof. Oana Călinescu foto : Vica Bercea clasa de artă fotografică anul I



Clasa de pictură Prof. Oana Călinescu foto : Vica Bercea – clasa de artă fotografică anul I

griilor, ale ambițiilor și remușcărilor care contorsionează fizionomia fiecăruia din noi. Iată de ce ar trebui să iubim arta. Ea procura acelor care vor să-si echilibreze viața, calmul, împlinirea morală și chiar sănătatea.” **Jean-Baptiste Camille Corot**

În viață, uneori, realizezi că ai o chemare artistică, cum este pictura, pe care trebuie să o urmezi. Centrul Cultural Județean Teodor T. Burada Constanța oferă această șansă prin clasele de pictură și grafică. Clasa Prof. Oana Călinescu de obicei este arhiplină, dimineața adulții și după-amiaza copiii, cei mai minunați elevi, viitori artiști.

Clasa de pictură – preșcolari-școlari - foto : Anca Firulescu
– clasa de artă fotografică anul II



și românească, pentru a face conținutul teoretic cât mai accesibil. Tehnica de lucru este diversă: în acrilic, în acuarelă, în tempera sau guașe, carioca, creioane colorate, cu ajutorul pensulei, a trafaletului, a stropirii, scurgerii, a împrăstierii culorii, a zgârierii, a plierii, a suprapunerii.... tehnica mixtă a colajului îmbinată cu pictura și a tot ce ne trece prin minte în momentul creației! Suntem liberi în gândire și în exprimare! Așa ajungem de la punct și linie la azuriul cerului în mare !” **Prof. Oana Călinescu**

“Prin intermediul cursului urmăresc dezvoltarea și cultivarea capacităților de comunicare prin culoare, de a dăruia o rază de lumină în viața elevilor, de orice vârstă, sprijinindu-i atunci când este nevoie, lăsându-l pe fiecare să interpreteze și să fie cât mai original. Lucrăm cu informații teoretice esențiale, ilustrate cu imagini, reproduceri după operele de artă universală

Oana Călinescu este un artist plastic care îmbină fantezia cu rigoarea, culoarea cu tușa și petecul de hârtie cu creionul, în aceeași măsură și cu aceeași siguranță. Absolventă a Politehnicii din Iași, născută la Sinaia, chemată de mare la Constanța, Oana Călinescu își redescoperă pasiunea din copilărie (a debutat cu o expoziție personală în gimnaziu) și își definește cariera

foto : Anca Firulescu – clasa de artă fotografică anul II



artistică printr-o tenace și îndelungată „ucenicie” începută, chiar în cadrul Centrului Cultural Județean Teodor T.Burada. Este absolventă și a Universității „Ovidius”, Facultatea de Arte, membră a Uniunii Artiștilor Plastici din România. Are numeroase participări la expoziții naționale și internaționale, premii și participări în tabere de pictură. Lucrările ei se află în colecții particulare din țară, dar și din străinătate. Dar, dincolo de acestea, Oana Călinescu este un înnăscut pedagog. Capacitate cu o răbdare rar întâlnită, știe să împărtășească cu pasiune și dăruire toată știința din lumea culorilor.

Cursul se adresează categoriei de vârstă 5 - 100 ani - copii preșcolari sau școlari - liceeni sau studenți - adulți, durata: 3 ani, cu posibilitate de prelungire.

Ca o notă de prezentare, iată câteva elemente pe care se bazează cursul de artă plastică :

- -valorificarea la nivel superior a valențelor formative ale picturii;
- -ponderea sporită a contactului nemijlocit a cursanților cu desenul și pictura;
- -partea practică : execuția unui desen corect, a unei picturi.
- -cunoașterea și utilizarea materialelor și tehnicilor diferite de lucru, specifice;
- -cunoașterea elementelor de limbaj plastic, mijloacele de expresie, însușirea vocabularului specific, punerea în practică a cunoștințelor
- -cunoașterea evoluției artelor plastice, curente artistice, mari pictori.
- -dezvoltarea capacității creatoare.
- -formarea unor deprinderi de lucru pentru

realizarea unor desene, picturi;

- -realizarea unor corespondențe între diferitele elemente de limbaj plastic și forme, obiecte din mediul înconjurător (natură, artă și viață socială);
- -stimularea expresivității și creativității prin desen, pictură;
- -educarea trăsăturilor pozitive de voință și caracter;
- -îmbogățirea cunoștințelor despre materiale și caracteristicile lor, precum și despre utilizarea de tehnici de lucru necesare prelucrării acestora, în scopul formării și consolidării unor abilități practice specifice;
- -dezvoltarea simțului practic și a realizării unor produse estetice;

„Fiecare copil este un artist. Problema este cum să rămână un artist și după ce va crește.”

Pabo Picasso

Putem să ne folosim de artă ca de un instrument ca să vorbim despre noi înșine, ca să ne clarificăm nouă înșine ce simțim și ce credem, să le clarificăm celorlalți, să folosim arta ca pe un dicționar din care poți să-ți alegi cuvintele și să-ți alcătuiești frazele atunci când îți se pare că ceea ce vrei să spui e prea greu de explicat. De asemenea, dacă găsești descris de către altcineva ceva ce ție ți s-a întâmplat, ceva ce tu trăiești, poți să simți că aparții unei comunități mai largi de oameni care au vieți similare cu a ta. Toate acestea descriu o funcție esențială a artei, o funcție utilitară, să păstreze memoria, să exploreze necunoscutul, să construiască legături între oameni, să ne ajute să ne înțelegem pe noi înșine și pe ceilalți, să ne facă să ne oglindim în ea.

foto : Ionela Coman – clasa de artă fotografică anul II





Decembrie de poveste alături de cursanții Centrului Cultural „Teodor Burada”

Luna decembrie este prilej de bucurie pentru toată lumea. Dar când bucuria este sinonimă cu frumoasele povești de iarnă spuse în acorduri muzicale de copii talentați, totul în jur este magie...

Magie aduc în jurul lor, în pragul sărbătorilor de iarnă, și cursanții Centrului Cultural Județean „Teodor Burada”. Ei au început în forță luna decembrie.

Cu prilejul Zilei Naționale a României, cursanții de la clasele coordonate de profesorii Rodica Iftime, Vadim Iftime, Cristache Feraru și Vasile Niculae au prezentat un program artistic care a cuprins piese de muzică ușoară și populară românească și aromână, interpretate vocal și instrumental.

Grupul vocal „Giocos”, coordonat de profesor Rodica Iftime, a adus bucuria în sufletele bătrânilor de la Căminul pentru persoane vârstnice „Azur” din Mamaia. Micii artiști i-au încântat pe bătrâni cu o tolă cu daruri muzicale de sezon: colindele și cântecele de iarnă au răsunat în sala de oaspeți a căminului, bucurându-le pe gazde.

Cursanții Centrului Cultural Județean Constanța „Teodor Burada” nu au lipsit nici de la Festivalul „Micii murfatlăreni au talent”, eveniment care s-a desfășurat duminică, 13 decembrie, în orașul Murfatlar. Cursanții de la Clasa de Canto – muzică ușoară, pregătiți de profesorii Rodica Iftime și Vadim Iftime au susținut un minirecital de colinde și cântece de Crăciun.

În ziua de 13 decembrie, același grup de copii a susținut un recital de colinde și piese de muzică ușoară la City Park Mall din Constanța. Cum evoluția micilor artiști i-a încântat atât pe spectatorii, cât și pe organizatorii festivalului de la Murfatlar, copiii pregătiți de cei doi profesori ai Centrului Cultural Județean Constanța „Teodor Burada” vor reveni acolo în seara zilei de 19 decembrie, atunci când se vor aprinde luminițele în Orașelul Copiilor.

Tot în ziua de 19 decembrie, elevii pregătiți de profesorii Rodica Iftime și Vadim Iftime vor colinda cadrele didactice de la Inspectoratul Școlar Județean Constanța.

**Conducerea Centrului cultural județean „Teodor Burada” urează
corpului didactic, colaboratorilor, partenerilor și tuturor cursanților
Sărbători fericite, un an nou cu împliniri, sănătate și multe bucurii!**

